

พิธีสมโภชพระบัญญัติสมเด็จพระสังฆราช
แต่งตั้งรองเจ้าคณะจังหวัดขอนแก่น

พระครูสุวิธานพัฒนบัณฑิต

รองอธิการบดีวิทยาเขตขอนแก่น

ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดธาตุ พระอารามหลวง

๒๙ กันยายน ๒๕๕๗

ย่าสอนหลาน

จัดพิมพ์ถวายเป็นมุกิตาสักการะ
เนื่องในพิธีสมโภชพระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช
แต่งตั้งรองเจ้าคณะจังหวัดขอนแก่น

“พระครูสุวิธานพัฒนบัณฑิต”
(สุกัญญา อรุโณ)

น.ธ.เอก,พร.บ.,ศษ.บ.,ศศ.ม.,Ph.D.

กรรมการสภามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
รองอธิการบดีวิทยาเขตขอนแก่น
ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดธาตุ (พระอารามหลวง)

๒๙ กันยายน ๒๕๕๗

วรรณกรรมคำสอนโบราณภาคอีสาน : ย่าสอนหลาน

จัดพิมพ์ถวายเป็นมูทิตาสักการะ

พระครูสุวิธานพัฒนบัณฑิต รองเจ้าคณะจังหวัดขอนแก่น

กรรมการสภามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

รองอธิการบดีวิทยาเขตขอนแก่น ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดธาตุ (พระอารามหลวง)

คณะที่ปรึกษา

พระพรหมเวที	เจ้าคณะใหญ่หนตะวันออก กรรมการมหาเถรสมาคม
พระพรหมบัณฑิต	อธิการบดีมหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระธรรมวโรดม	เจ้าคณะภาค ๙
พระพรหมสิทธิ	เจ้าคณะภาค ๑๐
พระธรรมวิสุทธิธารจารย์	ที่ปรึกษาเจ้าคณะภาค ๙
พระเทพเมธี	รองเจ้าคณะภาค ๙
พระราชวิสุทธิโมลี	รองเจ้าคณะภาค ๙
พระราชปริยัติโสภณ	เจ้าคณะจังหวัดขอนแก่น
พระราชประสิทธิ์คุณ	รองเจ้าคณะจังหวัดขอนแก่น
พระราชวรมนี	รองอธิการบดีฝ่ายกิจการนิสิต
พระราชวรเมธี	รองอธิการบดีฝ่ายบริหาร
พระศรีคัมภีร์ญาณ	รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ
พระเมธีธรรมจารย์	รองอธิการบดีฝ่ายประชาสัมพันธ์และเผยแพร่
พระศรีสุทธิเวที	เลขานุการรองเจ้าคณะภาค ๙
พระมหากวีพัฒน์ สุขเมธี	เลขานุการเจ้าคณะใหญ่หนตะวันออก
พระมหาประสิทธิ์ สิริปัญญา	เลขานุการรองเจ้าคณะภาค ๙?

บรรณาธิการ	พระมหาโยธิน โยธโก
ออกแบบปก	วัชรพงษ์ ผาบจินดา
จำนวนพิมพ์	๒,๐๐๐ เล่ม
พิมพ์ที่	หจก. โรงพิมพ์คณานันทวิทยา ๒๓๒/๑๙๙ ถนนศรีจันทร์ ตำบลในเมือง อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น ๔๐๐๐๐ โทร. ๐๔๓-๓๒๘๕๘๘, ๐๘๑-๗๑๗๔๒๐๗ โทรสาร. ๐๔๓-๓๒๘๕๙๒

แต่งตั้งรองเจ้าคณะจังหวัด

ที่ ๗/๒๕๕๗

ข้าพเจ้าอำนาจตามความในข้อ ๑๖ แห่งกฎมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๔ (พ.ศ. ๒๕๔๑) ว่าด้วยการแต่งตั้งถอดถอนพระสังฆาธิการ ออกตามความในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๓๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ และตามมติมหาเถรสมาคม ในการประชุมครั้งที่ ๑๕/๒๕๕๗ เมื่อวันที่ ๒๑ กรกฎาคม ๒๕๕๗

จึงแต่งตั้งให้ พระครูสุวิธานพัฒนบัณฑิต (สุทินยา) ฉายา ธุโรดม อายุ ๕๖ พรรษา ๒๕ วิทยฐานะ น.ธ.เอก พ.ธ.ม. ศษ.บ. ศศ.ม. Ph.D. วัชรภาค ตำบลในเมือง อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น ปัจจุบันมีตำแหน่งในทางปกครองคณะสงฆ์ เป็น ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดธาตุ

ดำรงตำแหน่งรองเจ้าคณะจังหวัดขอนแก่น มีอำนาจหน้าที่ปกครองคณะสงฆ์ในเขตจังหวัดขอนแก่น ตามที่เจ้าคณะจังหวัดขอนแก่น

ขอแจ้งความเจริญของงานใหญ่อยู่ในพระพุทธศาสนา ตลอดจนงานเทอญ

แต่งตั้ง ณ วันที่ ๒๑ กรกฎาคม พุทธศักราช ๒๕๕๗

(สมเด็จพระมหาวีรวงศ์)

ผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช

มติมหาเถรสมาคม

ครั้งที่ ๑๘/๒๕๕๗

สำนักเลขาธิการมหาเถรสมาคม

มติที่ ๓๖๒/๒๕๕๗

เรื่อง เสนอแต่งตั้ง พระครูสุวิธานพัฒนบัณฑิต วัดธาตุ ให้ดำรงตำแหน่ง รองเจ้าคณะจังหวัดขอนแก่น

ในการประชุมมหาเถรสมาคมครั้งที่ ๑๘/๒๕๕๗ เมื่อวันที่ ๒๑ กรกฎาคม ๒๕๕๗ เลขาธิการมหาเถรสมาคมเสนอว่า พระพรหมเวที เจ้าคณะใหญ่หนตะวันออก ได้มีลิสต์ ที่ จฎ.อ ๖๐/๒๕๕๗ ลงวันที่ ๗ กรกฎาคม ๒๕๕๗ แจ้งตามรายงานของ พระธรรมวโรดม เจ้าคณะภาค ๔ ว่า พระราชปริยัติโสภณ (ณอม ชินวิโส) วัดหนองกง ตำบลหนองกง อำเภอนำพ่อง จังหวัดขอนแก่น รองเจ้าคณะจังหวัดขอนแก่น ได้รับพระบัญชาแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะจังหวัดขอนแก่น เมื่อวันที่ ๑๔ มีนาคม ๒๕๕๗ เป็นเหตุให้ผู้ดำรงตำแหน่งรองเจ้าคณะจังหวัดขอนแก่นว่างลง เจ้าคณะภาค ๔ จึงเสนอแต่งตั้ง พระครูสุวิธานพัฒนบัณฑิต (สุกัญญา อรุณ) อายุ ๗๖ พรรษา ๒๕ นร เอก พรบ ศษบ ศศม Ph.D วิชาญ ตำบลในเมือง อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดธาตุ ให้ดำรงตำแหน่ง รองเจ้าคณะจังหวัดขอนแก่น แทนตำแหน่งที่ว่าง แต่ พระครูสุวิธานพัฒนบัณฑิตมีคุณสมบัติไม่ครบถ้วนตามความในข้อ ๑๔ (๒) (๓) หรือ (๔) วรรคแรก แห่งกฎมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๔ (พ.ศ. ๒๕๔๑) ว่าด้วยการแต่งตั้งถอดถอนพระสังฆาธิการ แต่กฎมหาเถรสมาคมดังกล่าว ข้อ ๑๔ วรรคสอง กำหนดว่า ถ้าคัดเลือกพระภิกษุผู้มีคุณสมบัติตาม (๒) (๓) หรือ (๔) ไม่ได้ หรือได้แต่ไม่เหมาะสม มหาเถรสมาคมอาจพิจารณาคนอื่นได้เฉพาะกรณี พระครูสุวิธานพัฒนบัณฑิต มีความเหมาะสมกว่าพระสังฆาธิการผู้อื่น ในการช่วยสมทบงานคณะสงฆ์จังหวัด จึงเสนอขอผ่อนผันเฉพาะกรณี

การเสนอแต่งตั้ง พระครูสุวิธานพัฒนบัณฑิต ให้ดำรงตำแหน่ง รองเจ้าคณะจังหวัดขอนแก่น ดังกล่าว ได้ปฏิบัติตามความในข้อ ๖ ข้อ ๑๔ (๑) และวรรคสอง แห่งกฎมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๔ (พ.ศ. ๒๕๔๑) ว่าด้วยการแต่งตั้งถอดถอนพระสังฆาธิการ โดยได้รับความเห็นชอบจากเจ้าคณะใหญ่หนตะวันออกแล้ว พร้อมกับมีบัญชาให้นำเสนอมหาเถรสมาคมเพื่อโปรดพิจารณา

ที่ประชุมพิจารณาแล้วลงมติอนุมัติแต่งตั้ง พระครูสุวิธานพัฒนบัณฑิต ให้ดำรงตำแหน่ง รองเจ้าคณะจังหวัดขอนแก่น โดยให้ผ่อนผันได้เฉพาะกรณี และให้ดำเนินการได้ทันที โดยไม่ต้องรอรับรายงานการประชุม

(นายพรรัตน์ บุญจรรย์นันท์)

เลขาธิการมหาเถรสมาคม

ที่
๑
ทพ

สังเขปประวัติ

พระครูสุวิธานพัฒนบัณฑิต

รองเจ้าคณะจังหวัดขอนแก่น

กรรมการสภามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

รองอธิการบดีวิทยาเขตขอนแก่น ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดธาตุ พระอารามหลวง

๑. สถานะเดิม

ชื่อ สุกันยา นามสกุล ฮาดภักดี เกิดวันที่ ๙ เดือนมิถุนายน พ.ศ. ๒๕๑๑ บิดา นายเคน มารดา นางบุญตา นามสกุล ฮาดภักดี ณ บ้านเลขที่ ๑๙ หมู่ที่ ๒ ตำบลหนองทุ่ม อำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม

๒. บรรพชา

วัน ๔^{๑๒} ๔ ค่ำ ปี ระกา วันที่ ๑ เดือนเมษายน พ.ศ. ๒๕๒๔ ณ วัดกลาง ตำบลหนองแสง อำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม พระอุปัชฌาย์ พระครูปริยัติกิจ (พรหมา พรหมจารี) วัดกลาง ตำบลหนองแสง อำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม

๓. อุปสมบท

วัน ๑๕^{๐๖} ๖ ค่ำ ปี มะเส็ง วันที่ ๑๔ เดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๓๒ ณ วัดบ้านหนองทุ่ม ตำบลหนองแสง อำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม พระอุปัชฌาย์ พระครูปิยสีลคุณ วัดบ้านหนองทุ่ม ตำบลหนองทุ่ม อำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม

พระกรรมวาจาจารย์ พระมหาชัยรัตน์ ญาณวุฑฺฒโธ วัดหนองแวง ตำบลขามป้อม อำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม

พระอนุสาวนาจารย์ พระมหาเรืองศิลป์ เตชบุญโญ วัดหนองมา
ตำบลขามป้อม อำเภอลำปำ จังหวัดมหาสารคาม

๔. วิทยฐานะ

- พ.ศ. ๒๕๒๗ สอบได้นักธรรมชั้นเอก (น.ธ.เอก)
วัดกลาง สำนักเรียนคณะจังหวัดมหาสารคาม
- พ.ศ. ๒๕๓๕ ปริญญาพุทธศาสตรบัณฑิต (พธ.บ.)
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น
- พ.ศ. ๒๕๓๗ ปริญญาศึกษาศาสตรบัณฑิต (ศษ.บ.)
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช
- พ.ศ. ๒๕๔๖ ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ศศ.ม.)
มหาวิทยาลัยขอนแก่น
- พ.ศ. ๒๕๔๗ ประกาศนียบัตรวิชาชีพครู (ปวค.)
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช
- พ.ศ. ๒๕๔๙ ปริญญาดุขฎีบัณฑิต (Ph.D.)
มหาวิทยาลัยมจร ประเทศอินเดีย

๕. งานการปกครอง

- พ.ศ. ๒๕๓๔ ได้รับแต่งตั้งจากเจ้าอาวาสให้เป็นหัวหน้าที่พักสงฆ์อาศรมมหา
จุฬาฯ บ้านหนองดินคำ ตำบลบ้านเป็ด อำเภอเมืองขอนแก่น
จังหวัดขอนแก่น ในการกำกับดูแลของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วัดธาตุ พระอารามหลวง
- พ.ศ. ๒๕๔๕ เป็นคณะกรรมการคัดเลือกภิกษุเข้าอยู่อาศัยในวัดธาตุ
- พ.ศ. ๒๕๔๖ เป็นคณะกรรมการฝ่ายปกครองวัดธาตุ พระอารามหลวง
- พ.ศ. ๒๕๕๐ เป็นเลขานุการเจ้าคณะจังหวัดขอนแก่น
- พ.ศ. ๒๕๕๐ ได้รับพระบัญชาแต่งตั้งเป็นผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดธาตุ
- พ.ศ. ๒๕๕๓ ได้รับพระบัญชาแต่งตั้งเป็นรองเจ้าคณะจังหวัดขอนแก่น

๖. งานการศึกษา

- พ.ศ. ๒๕๓๒ เป็นครูสอนพระปริยัติธรรมวัดกลาง อำเภอกวาปีปทุม
จังหวัดมหาสารคาม
- พ.ศ. ๒๕๓๓ เป็นครูสอนพระปริยัติธรรมวัดธาตุ พระอารามหลวง
- พ.ศ. ๒๕๓๕ เป็นอาจารย์ประจำมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตขอนแก่น
- พ.ศ. ๒๕๔๕ เป็นรองอธิการบดีมหาวิทยาลัยวิทยาเขตขอนแก่น
- พ.ศ. ๒๕๕๓ เป็นกรรมการสภามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๗. งานเผยแผ่

- พ.ศ. ๒๕๓๘ เป็นประธานเลขานุการโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์
วัดธาตุ พระอารามหลวง
- พ.ศ. ๒๕๓๘ - ๒๕๔๕ เป็นประธานโครงการธรรมสังฆจรออกบรรยายธรรมตาม
หมู่บ้านโรงเรียนต่าง ๆ ในเทศกาลเข้าพรรษา
- พ.ศ. ๒๕๔๐ เป็นประธานดำเนินการอบรมหลักสูตรพระเผยแผ่ของ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขต
ขอนแก่น
- พ.ศ. ๒๕๔๓ เป็นกรรมการจัดงานและเข้าร่วมประชุมสุดยอดผู้นำชาว
พุทธเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแห่งโลก ครั้งที่ ๒
ณ พุทธมณฑล อำเภอฟุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม
- พ.ศ. ๒๕๔๕ เป็นกรรมการจัดงานและเข้าร่วมประชุมสภาผู้นำศาสนา
และจิตวิญญาณแห่งโลก ครั้งที่ ๑ ณ องค์การสหประชาชาติ
ในประเทศไทย
- พ.ศ. ๒๕๔๗ เป็นกรรมการจัดงานและเข้าร่วมประชุมผู้นำศาสนาโลก
ณ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ประเทศไทย
- พ.ศ. ๒๕๔๗ เข้าร่วมประชุมเยาวชนเพื่อสันติภาพโลก ณ หอประชุมพุทธ
มณฑล และศูนย์ประชุมองค์การสหประชาชาติ

- พ.ศ. ๒๕๔๘ เป็นประธานจัดงานสัปดาห์ส่งเสริมพระพุทธศาสนาเทศกาล
วันวิสาขบูชา ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตขอนแก่น ร่วมกับจังหวัดขอนแก่น
- พ.ศ. ๒๕๔๙ ได้รับมอบหมายจากอวาสจัดพิธีเจริญพุทธมนต์ถวายเป็น
พระราชกุศล ตามมติมหาเถรสมาคม โดยร่วมมือกับคณะ
สงฆ์จังหวัดขอนแก่น ในวันที่ ๓ เมษายน ๒๕๔๙
- พ.ศ. ๒๕๕๒ ได้รับแต่งตั้งจากเจ้าประคุณสมเด็จพระพุฒาจารย์ ประธาน
กิตติมศักดิ์โครงการฯ ให้ดำรงตำแหน่งประธานคณะทำงาน
ศูนย์ส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม และความมั่นคงแห่ง
สถาบันชาติ พระพุทธศาสนา พระมหากษัตริย์ ประจำศูนย์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขต
ขอนแก่น ได้มีนักเรียน นิสิต นักศึกษา และประชาชนเข้า
อบรมศีลธรรม ในปี พ.ศ. ๒๕๕๒ - ๒๕๕๖ ดังนี้
พ.ศ. ๒๕๕๓	มีผู้เข้าอบรมทั้งสิ้นจำนวน	๖๖,๕๐๑ คน
พ.ศ. ๒๕๕๔	มีผู้เข้าอบรมทั้งสิ้นจำนวน	๗๑,๘๑๕ คน
พ.ศ. ๒๕๕๕	มีผู้เข้าอบรมทั้งสิ้นจำนวน	๘๔,๙๕๔ คน
พ.ศ. ๒๕๕๖	มีผู้เข้าอบรมทั้งสิ้นจำนวน	๓๗,๘๒๒ คน
	รวมผู้เข้าอบรมทั้งสิ้นจำนวน	๒๖๑,๐๙๒ คน

๘. งานสาธารณูปการ

๘.๑ งานก่อสร้างภายในวัดธาตุ พระอารามหลวง จังหวัดขอนแก่น

- พ.ศ. ๒๕๕๓ ได้รับมอบหมายจากเจ้าอวาสให้ดำเนินการก่อสร้างกุฏิ
๑ หลัง ลักษณะทรงไทย ๒ ชั้น เป็นคอนกรีตเสริมเหล็ก
หลังคามุงด้วยกระเบื้องพื้นปูด้วยกระเบื้อง ขนาดกว้าง
๖ เมตร ยาว ๙ เมตร รวมค่าก่อสร้างเป็นเงินทั้งสิ้น จำนวน
๕๐๐,๐๐๐ บาท (ห้าแสนบาทถ้วน)

พ.ศ. ๒๕๕๕ ได้รับมอบหมายจากเจ้าอาวาสให้ดำเนินการก่อสร้างกุฏิสงฆ์ จำนวน ๑ หลัง ลักษณะทรงไทยประยุกต์ ขนาดกว้าง ๘ เมตร ยาว ๕๗ เมตร สูง ๔ ชั้น หลังคามุงกระเบื้องปูพื้นด้วยหินแกรนิต ชั้นบนพื้นขัดหินอ่อน เป็นเงินค่าก่อสร้างทั้งสิ้นจำนวน ๑๔,๔๒๐,๐๐๐ บาท (สิบสี่ล้านสี่แสนสองหมื่นบาทถ้วน)

รวมผลงานการก่อสร้าง เป็นเงินทั้งสิ้นจำนวน ๑๔,๙๒๐,๐๐๐ บาท
(สิบสี่ล้านเก้าแสนสองหมื่นบาทถ้วน)

๘.๒ งานบูรณปฏิสังขรณ์ภายในวัดธาตุ จังหวัดขอนแก่น

พ.ศ. ๒๕๕๒ ได้รับมอบหมายจากเจ้าอาวาสดำเนินการบูรณปฏิสังขรณ์ห้องสุขา ศาลาพระเทพวิมลโมลีชั้น ๑ ถึงชั้น ๔ สิ้นเงินการบูรณปฏิสังขรณ์ เป็นเงินจำนวนทั้งสิ้น ๖๐,๐๐๐ บาท (หกหมื่นบาทถ้วน)

พ.ศ. ๒๕๕๓ ได้รับมอบหมายจากเจ้าอาวาสดำเนินการบูรณปฏิสังขรณ์อาคารเรียนโรงเรียนวิเวกธรรมประสิทธิ์วิทยา โดยเปลี่ยนกระเบื้องหลังคาจากเดิมเป็นกระเบื้องเคลือบปลาเปลี่ยนเป็นกระเบื้องตราช้างลอนคู่ สิ้นเงินการบูรณะจำนวน ๓๕๐,๐๐๐ บาท (สามแสนห้าหมื่นบาทถ้วน)

พ.ศ. ๒๕๕๔ ได้รับมอบหมายจากเจ้าอาวาสให้ดำเนินการบูรณปฏิสังขรณ์กำแพงวัดโดยทาสีใหม่ทั้งหมด ยาว ๕๐๐ เมตร สูง ๒ เมตร รวมเป็นเงินบูรณปฏิสังขรณ์ ทั้งสิ้น ๑๙๐,๐๐๐ บาท (หนึ่งแสนเก้าหมื่นบาทถ้วน)

พ.ศ. ๒๕๕๕ ได้รับมอบหมายจากเจ้าอาวาสให้ดำเนินการบูรณปฏิสังขรณ์กุฏิสงฆ์ขนาดกว้าง ๑๐ เมตร ยาว ๑๘ เมตร สูง ๒ ชั้น ลักษณะทรงไทยประยุกต์ โดยการก่อฝาผนังใหม่ ติดฝ้าเพดาน ปูพื้นด้วยกระเบื้อง เปลี่ยนบันไดใหม่ รวมเงินค่าบูรณปฏิสังขรณ์เป็นเงินทั้งสิ้น จำนวน ๔๒๐,๐๐๐ บาท

รวมผลงานการบูรณปฏิสังขรณ์

รวมเป็นเงินทั้งสิ้น ๙๒๐,๐๐๐ บาท (เก้าแสนสองหมื่นบาทถ้วน)

รวมค่าก่อสร้างและบูรณปฏิสังขรณ์

เป็นเงินทั้งสิ้น ๑๕,๘๕๐,๐๐๐ บาท (สิบห้าล้านแปดแสนสี่หมื่นบาทถ้วน)

๘.๓ งานด้านสาธารณูปการภายในวิทยาเขตขอนแก่น

ในฐานะเป็นรองอธิการบดีวิทยาเขตขอนแก่น

- พ.ศ. ๒๕๔๘ เป็นกรรมการและเลขานุการดำเนินการก่อสร้างอาคาร
- ๒๕๔๙ ๑๐๐ ปี สมเด็จพระพุทธาจารย์ ณ ที่ดินแห่งใหม่
เป็นลักษณะอาคารทรงไทยประยุกต์ ขนาดความยาว ๘๐
เมตร กว้าง ๒๐ เมตร มีพื้นที่ใช้สอย ๖,๔๐๐ตารางเมตร
ใช้งบประมาณในการก่อสร้างทั้งสิ้น ๕๑,๐๐๐,๐๐๐ บาท
(ห้าสิบล้านบาทถ้วน)
- พ.ศ. ๒๕๔๘ เป็นกรรมการและเลขานุการดำเนินการก่อสร้างกำแพง
ด้านหน้ามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตขอนแก่น ใช้งบประมาณทั้งสิ้น ๑,๐๐๐,๐๐๐
บาท (หนึ่งล้านบาทถ้วน)
- พ.ศ. ๒๕๔๘ เป็นกรรมการและเลขานุการดำเนินการก่อสร้างป้ายของ
มหาวิทยาลัยฯ ใช้งบประมาณทั้งสิ้น ๑,๕๐๐,๐๐๐ บาท
(หนึ่งล้านห้าแสนบาทถ้วน)
- พ.ศ. ๒๕๔๘ เป็นกรรมการและเลขานุการดำเนินการก่อสร้างถนน
คอนกรีตเสริมเหล็กทางเข้ามหาวิทยาลัยและภายใน
มหาวิทยาลัย รวมเป็นเงินทั้งสิ้น ๕๐๐,๐๐๐ บาท
(ห้าแสนบาทถ้วน)
- พ.ศ. ๒๕๔๘ เป็นกรรมการและเลขานุการดำเนินการก่อสร้างห้องสุขา
๒๐ ห้อง ใช้งบประมาณการก่อสร้างทั้งสิ้น ๓๐๐,๐๐๐
บาท (สามแสนบาทถ้วน)

- พ.ศ. ๒๕๔๘ เป็นกรรมการและเลขานุการดำเนินการก่อสร้างอาคาร
 สถานีวิทยุพระพุทธศาสนาของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลง
 กรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ขนาดกว้าง ๘ เมตร
 ยาว ๑๒ เมตร ชั้นเดียว รวมงบประมาณทั้งสิ้น
 ๑,๕๐๐,๐๐๐ บาท (หนึ่งล้านห้าแสนบาทถ้วน)
- พ.ศ. ๒๕๔๘ เป็นกรรมการและเลขานุการดำเนินการและจัดซื้ออุปกรณ์
 วิทยุกระจายเสียงด้วยระบบ FM 101.75 MHz. และ 88.5
 MHz. รวมงบประมาณทั้งสิ้น ๑,๐๐๐,๐๐๐ บาท
 (หนึ่งล้านบาทถ้วน)
- พ.ศ.๒๕๔๘-
 ๒๕๕๐ เป็นกรรมการและเลขานุการดำเนินการก่อสร้างหอสมุด
 สาราสนเทศสมเด็จพระพุฒาจารย์ (เกี่ยว อุปเสณมหาเถร)
 เป็นลักษณะทรงไทย สูง ๓ ชั้น กว้าง ๑๖ เมตร ยาว ๔๖
 เมตร พื้นที่ใช้สอยประมาณ ๑,๔๒๕ ตารางเมตร
 ใช้งบประมาณในการก่อสร้างทั้งสิ้น รวมงบประมาณทั้งสิ้น
 ๑๕,๘๐๐,๐๐๐ บาท (สิบห้าล้านบาทถ้วน)
- พ.ศ. ๒๕๕๐ เป็นกรรมการและเลขานุการดำเนินการก่อสร้างอาคาร
 หอประชุมเฉลิมพระเกียรติ ๘๐ พรรษา พระบาทสมเด็จพระ
 พระเจ้าอยู่หัว ในวโรกาสทรงมีพระชนมายุ ๘๐ พรรษา
 รูปทรงของอาคาร เกิดจากการผสมผสานระหว่าง
 สถาปัตยกรรมแบบดั้งเดิม และแบบสมัยใหม่เข้าด้วยกัน
 หรือเรียกว่าทรงไทยประยุกต์ มีพื้นที่ในโครงการทั้งหมด
 ประมาณ ๑๐,๕๙๗ ตารางเมตร เป็นอาคารโครงสร้าง
 คอนกรีตเสริมเหล็ก สูงประมาณ ๑๕ เมตร ตลอดทั้งมี
 พื้นที่ใช้สอยในลักษณะอเนกประสงค์ รวมงบประมาณ
 ทั้งสิ้น ๗๙,๙๙๐,๐๐๐ บาท (เจ็ดสิบล้านเก้าแสน
 เก้าหมื่นบาทถ้วน)

- พ.ศ. ๒๕๕๓ เป็นกรรมการและเลขานุการดำเนินการก่อสร้างอาคารเรียนสมเด็จพระพุทธาจารย์ (เกี่ยว อุปเสนมหาเถร) วิทยาลัยสงฆ์เลยจังหวัดเลย รวมงบประมาณทั้งสิ้น ๑๘,๙๐๐,๐๐๐ บาท (สิบแปดล้านเก้าแสนบาทถ้วน)
- พ.ศ. ๒๕๕๓ เป็นกรรมการและเลขานุการดำเนินการก่อสร้างศูนย์ส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม และความมั่นคง แห่งสถาบันชาติ พระพุทธศาสนา พระมหากษัตริย์ ณ บ้านหนองเมย ตำบลหนองตุม อำเภอภูเขียว จังหวัดชัยภูมิ รวมงบประมาณทั้งสิ้น ๕๐๐,๐๐๐ บาท (ห้าแสนบาทถ้วน)
- พ.ศ. ๒๕๕๓ เป็นกรรมการและเลขานุการดำเนินการก่อสร้างอาคารเรียนห้องเรียนจังหวัดร้อยเอ็ด รวมงบประมาณทั้งสิ้น ๕,๐๐๐,๐๐๐ บาท (ห้าล้านบาทถ้วน)
- พ.ศ. ๒๕๕๔ เป็นกรรมการและเลขานุการดำเนินการก่อสร้างอาคารสถานีวิทยุพระพุทธศาสนาของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ณ บ้านหนองเมย ตำบลหนองตุม อำเภอภูเขียว จังหวัดชัยภูมิ รวมงบประมาณทั้งสิ้น ๑,๕๐๐,๐๐๐ บาท (หนึ่งล้านห้าแสนบาทถ้วน)
- พ.ศ. ๒๕๕๕ เป็นกรรมการและเลขานุการดำเนินการก่อสร้างอาคารพักรับรอง ๕ ชั้น มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น รวมงบประมาณทั้งสิ้น ๘๔,๐๐๐,๐๐๐ บาท (แปดสิบล้านบาทถ้วน)
- พ.ศ. ๒๕๕๕ เป็นกรรมการและเลขานุการดำเนินการก่อสร้างอาคารหอฉัน ๒ ชั้น มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น รวมงบประมาณทั้งสิ้น ๑๐,๐๐๐,๐๐๐ บาท (สิบล้านบาทถ้วน)

รวมงานสาธารณูปการเฉพาะในส่วนของวิทยาเขตขอนแก่น
เป็นเงินทั้งสิ้น ๒๗๕,๗๔๐,๐๐๐ บาท
(หนึ่งร้อยเจ็ดสิบเอ็ดล้านเจ็ดแสนสี่หมื่นบาทถ้วน)

๙. งานสาธารณสงเคราะห์

- พ.ศ. ๒๕๕๒ ได้นำพาชาวบ้านหนองตาไก้ก่อสร้างเมรุเผาศพ ณ วัดบ้านหนองตาไก้ ขนาดกว้าง ๔ เมตร ยาว ๙ เมตร ความสูงวัดจากฐานถึงยอด ๑๓ เมตร เป็นเงินทั้งสิ้น ๒๕๐,๐๐๐ บาท (สองแสนห้าหมื่นบาทถ้วน)
- พ.ศ. ๒๕๕๓ ได้นำพาคณะกรรมการหมู่บ้านและชาวบ้านหนองตาไก้ ดำเนินการก่อสร้างอาคารที่พักผู้โดยสาร ที่บ้านหนองตาไก้ ตำบลหนองทุ่ม อำเภอน้ำขุ่น จังหวัดมหาสารคาม ลักษณะทรงไทย โครงหลังคาไม้เนื้อแข็ง มุงด้วยสังกะสี เทพื้นด้วยคอนกรีตเสริมเหล็ก ขนาดกว้าง ๓ เมตร ยาว ๖ เมตร ราคาค่าก่อสร้างเป็นเงิน ๕๕,๐๐๐ บาท (ห้าหมื่นห้าพันบาทถ้วน)
- พ.ศ. ๒๕๕๔ ได้ดำเนินการขยายถนนด้านทิศใต้ ที่บ้านหนองตาไก้ ตำบลหนองทุ่ม อำเภอน้ำขุ่น จังหวัดมหาสารคาม เดิมกว้าง ๓ เมตร ขยายออกเป็น ๕ เมตร ยาว ๓๐๐ เมตร โดยการเทคอนกรีตสำเร็จรูป สิ้นเงินค่าก่อสร้าง ๒๐,๐๐๐ บาท (สองหมื่นบาทถ้วน)
- พ.ศ. ๒๕๕๕ ได้นำพาชาวบ้านผ่องอำไพ บ้านรัศมีวิลเลจ และข้าราชการ ทหารกรมทหารราบที่ ๘ ก่อสร้างศาลาริมน้ำขนาดกว้าง ๓.๕๐ เมตร ยาว ๖ เมตร จำนวน ๒ หลัง เป็นเงินทั้งสิ้น ๒๐๐,๐๐๐ บาท (สองแสนบาทถ้วน)

รวมเป็นเงินทั้งสิ้น ๕๒๕,๐๐๐ บาท (ห้าแสนสองหมื่นห้าพันบาทถ้วน)

๑๐. งานศึกษาสงเคราะห์

- พ.ศ. ๒๕๕๒ ได้ดำเนินการจัดตั้งศูนย์เด็กก่อนเกณฑ์ในวัด ณ วัดบ้านหนองตาไก่ ตำบลหนองทุ่ม อำเภอลำดวน จังหวัดมหาสารคาม โดยสร้างอาคารโรงเรียน ลักษณะทรงไทยประยุกต์ชั้นหลังคามุงด้วยกระเบื้องลอนคู่ ขนาดกว้าง ๑๐ เมตร ยาว ๒๔ เมตร เป็นเงินทั้งสิ้น ๒๐๐,๐๐๐ บาท (สองแสนบาทถ้วน)
- พ.ศ.๒๕๕๓ ได้มอบทุนการศึกษาแก่นักเรียนโรงเรียนขอนแก่นวิทยายน - ๒๕๕๕ โรงเรียนเทศบาลสวนสนุก, โรงเรียนบ้านหนองตาไก่ อำเภอลำดวน จังหวัดมหาสารคาม, โรงเรียนโคกสีพิทยาสรรพ์ โรงเรียนขอนแก่นวิทยายน จังหวัดขอนแก่น เป็นเงินทั้งสิ้น ๒๕๐,๐๐๐บาท (สองแสนห้าหมื่นบาทถ้วน)
- รวมเป็นเงินทั้งสิ้น ๔๕๐,๐๐๐ บาท (สี่แสนห้าหมื่นบาทถ้วน)

๑๑. สมณศักดิ์

- พ.ศ. ๒๕๔๒ เป็นฐานานุกรมที่ “พระครูปลัด” ในพระราชปริยัติเวที (คำพันธ์ โกวิท) วัดธาตุ อดีตเจ้าคณะจังหวัดขอนแก่น
- พ.ศ. ๒๕๔๙ เป็นฐานานุกรมที่ “พระครูปลัด” ในพระเทพสิริภิมณฑ์ (ธงชัย สุขญาโณ) วัดสระเกศ
- พ.ศ. ๒๕๕๐ เป็นฐานานุกรมที่ “พระครูปลัดนายกวรรวิวัฒน์” ในพระธรรมสิทธินายก (ธงชัย สุขญาโณ) วัดสระเกศ
- พ.ศ. ๒๕๕๑ ได้รับพระราชทานตั้งสมณศักดิ์ เป็นพระครูสัญญาบัตร ผู้ช่วยเจ้าอาวาสพระอารามหลวง ชั้นพิเศษ (ผจล.ขพ.) ในราชทินนามที่ “พระครูสุวิธานพัฒนบัณฑิต”

คำปรารภ

ท่านพระครูสุวิธานพัฒนบัณฑิต เป็นพระเถระและเป็นอาจารย์ประจำวิทยาลัยสงฆ์ขอนแก่น ที่เป็นต้นแบบแห่งการเป็นผู้ใฝ่รู้ใฝ่เรียนจนสำเร็จการศึกษาได้รับปริญญาบัตรจากหลายสถาบันมาเป็นเครื่องมือประกอบการคิดการทำงานให้เกิดความเจริญก้าวหน้าแก่ตนเองและสังคม มีวิสัยทัศน์กว้างไกล รู้จักการเรียนรู้สิ่งใหม่ แก้ไขข้อผิดพลาด และยอมรับการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา มีภาวะผู้นำเป็นแบบอย่างให้กับผู้ใต้บังคับบัญชาในการทำงานเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย จึงทำให้มีผลต่อความก้าวหน้าของวิทยาเขตขอนแก่น ในส่วนเกี่ยวกับกิจการงานคณะสงฆ์ท่านได้รับหน้าที่เป็นผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดธาตุ (พระอารามหลวง) และเป็นเลขานุการเจ้าคณะจังหวัดขอนแก่น สนองงานพระเดชพระคุณพระเทพกิตติรังษิ ด้วยความตั้งใจและเสียสละ ได้ช่วยสนองงานคณะสงฆ์ระดับจังหวัดและระดับภาคได้เป็นอย่างดี จึงได้รับความไว้วางใจจากพระมหาเถระผู้ใหญ่ได้มอบหมายงานสำคัญ ๆ หลายครั้งด้วยกัน ซึ่งถือว่าเป็นเกียรติอย่างยิ่งต่อวิทยาเขตขอนแก่น

เนื่องในวาระอันเป็นมหามงคลยิ่งที่ท่านพระครูสุวิธานพัฒนบัณฑิต ได้รับพระบัญชาแต่งตั้งเป็นรองเจ้าคณะจังหวัดขอนแก่น คณะผู้บริหารของวิทยาเขตขอนแก่นและคณะสงฆ์ จึงได้จัดพิธีสมโภชพระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช แต่งตั้งรองเจ้าคณะจังหวัดขอนแก่น ในวันที่ ๒๙ กันยายน พ.ศ. ๒๕๕๓ ณ วิทยาเขตขอนแก่น พร้อมกันนี้ จึงได้จัดพิมพ์หนังสือวรรณกรรมคำสอนโบราณภาคอีสานเรื่อง “ย่าสอนหลาน” เพื่อถวายเป็นมุทิตาสักการะแด่ท่านพระครูสุวิธานพัฒนบัณฑิต รองเจ้าคณะจังหวัดขอนแก่น และเป็นธรรมบรรณาการแด่พระเถระานุเถระ ตลอดถึงแก่ผู้มีเกียรติและสาธุชนพุทธบริษัท

ขออาราธนาคุณพระศรีรัตนตรัย อำนวยกุศลจริยาสัมมาปฏิบัติที่ได้สั่งสมบำเพ็ญให้เป็นไป และที่ได้ร่วมกันบำเพ็ญครั้งนี้ จงมารวมกันเป็นตะขะ พลวปัจฉัย ปกป้อง และคุ้มครองท่านทั้งหลายที่มีส่วนร่วมแห่งการบำเพ็ญกุศลในครั้งนี้ จงเจริญงอกงามไปบุลย์ในบวรพระพุทธศาสนา และเพียบพร้อมด้วยจตุรพิธพรชัย คืออายุ วรรณะ สุขะ พละ ปฏิภาณ ธนสารสมบัติ ธรรมสารสมบัติ เจริญสิริสวัสดิ์พิพัฒนามงคล ประสบแต่อภิวุฒผลสุขสมบัติทุกประการ ตลอดกาลเป็นนิตย์เทอญ.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตขอนแก่น

สารบัญ

ความนำ	๑
ย่อสอนหลาน (ย่อ)	๕
วรรณกรรมคำสอนอีสาน : ย่อสอนหลาน	๑๓
บทไหว้ครู	๑๓
หมวดการศึกษา	๑๖
หมวดบุญบาป	๒๐
หมวดการพูด	๒๖
หมวดการกิน	๓๐
หมวดอนิจจัง	๓๒
หมวดต่อยาลืมนตน	๓๕
หมวดใคร่ครวญให้รอบคอบ	๓๘
หมวดพึ่งพาอาศัยกัน	๔๒
หมวดทั่วไป	๔๗

ความนำ

ย่อสอนหลาน เป็นวรรณกรรมคำสอนซึ่งถ่ายทอดภูมิปัญญาชาวอีสานในภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง (อาณาจักรล้านช้างในอดีต) เกิดจากผลงานของปราชญ์โบราณที่ได้ประพันธ์โดยอาศัยแนวคิดตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและสภาพการดำรงชีวิตจริงในสังคมอีสาน ซึ่งทุกคนต้องรู้จักหรือคุ้นเคยกับคำภีร์สอนใจที่คนเฒ่าคนแก่นำมาสอนลูกหลานจนเท่าทุกวันนี้ เพียงไม่รู้ที่มาเท่านั้นเอง

วรรณกรรมคำสอนเรื่องย่อสอนหลาน จึงจัดเป็นวรรณกรรมที่จัดอยู่ในกลุ่มเดียวกับเรื่องปู่สอนหลาน หลานสอนปู่ น่าจะแต่งขึ้นในสมัยพระเจ้าสุริยวงศาธรรมิกราช (พ.ศ. ๒๑๗๖-๒๒๓๓) หนังสือประวัติพุทธศาสนา เล่ม ๑๐ อ้างว่าแต่งในสมัยพระเจ้าไชยเชษฐา พ.ศ. ๒๐๙๓-๒๑๑๕ แต่พระญาณรักขิตอ้างว่าแต่งมาตั้งแต่สมัยเมื่อ ๕๐๐ ปีก่อน ต่อมาพระญาณรักขิต วัดบรมนิวาส เรียบเรียงใหม่ พ.ศ. ๒๓๘๑

ย่อสอนหลานเป็นเรื่องราวที่เน้นแก่นความคิดเรื่องความดี ความงาม วิธีปฏิบัติตามกฎระเบียบของสังคม ศีลธรรม และจริยธรรมโดยตรง เป็นเพชรเม็ดหนึ่งของปรัชญาอีสานว่าด้วยดำรงชีวิตอยู่ร่วมกับคนอื่นในสังคม อันเกิดจากการแบ่งหน้าที่ของคนสมัยโบราณซึ่งการอบรมสั่งสอนลูกหลานในสมัยโบราณ เป็นหน้าที่ของย่า เพราะทำงานหนักไม่ได้ งานที่ย่าถนัดคืองานอบรมสั่งสอนลูกหลาน ปกติลูกหลานมีความเคารพยำเกรงย่าอยู่แล้ว เมื่อย่าอบรมสั่งสอนอะไรก็มักเชื่อถือ แล้วนำไป

ปฏิบัติตาม ดังนั้น ลูกหลานในสมัยโบราณจึงเป็นคนสุภาพ
เรียบร้อย มีศีลสัตย์ วัฒนธรรมเป็นคนขยันหมั่นเพียร ซึ่งได้
สะท้อนความเป็นจริงของสังคมในสมัยก่อน ที่ลูกหลานเคารพนบ
นอบบุพการี เชื่อฟังผู้ใหญ่ ทำให้คงความเป็นระเบียบเรียบร้อย
เอาไว้ได้ แต่ในสมัยปัจจุบัน ผู้น้อยไม่เคารพผู้ใหญ่ ผู้ใหญ่ไม่
เอ็นดูผู้น้อย เด็กเมื่อวานซืนถอนหงอกผู้เฒ่า ผู้เฒ่าก็ฆ่าเราเด็ก
สังคมวิปริต ดินฟ้าอากาศก็คลาดเคลื่อนไปด้วย

หนังสือเรื่องยาสอนหลานยิ่งอ่านยิ่งชอบ ยิ่งชอบก็ยิ่ง
พิเคราะห์ มีคุณค่ามากยิ่งขึ้น หากคำสอนใดมาเปรียบเทียบได้ยาก
เพราะเป็นคำสอนที่อ่านง่าย แต่เนื้อหาลึกซึ้งมาก หากคนสัก
ครั้งหนึ่งปฏิบัติตามคำสั่งสอนนี้แล้ว ความสงบสุขย่อมเกิดแก่
สังคมเป็นแน่

นิทานนี้เขียนเป็นร้อยกรอง (โคลงสาร) เป็นพญาที่
สละสลวย (พญา=ข้อคิด คำคม ปรัชญาปรากฏเป็นบทร้อยกรอง)
เป็นวรรณกรรมมุขปาฐะที่ได้แต่เล่าสืบต่อกันมาหลายชั้น ฉะนั้น
เนื้อความในแต่ละท้องถื่นอาจผิดเพี้ยนไปบ้าง ยาสอนหลาน
ได้เสนอแนวทางในการปฏิบัติตนในการอยู่ร่วมกันในสังคมไว้เป็น
ข้อ ๆ ตามแนวฉบับโบราณอีสาน โดยแบ่งไว้ชัดเจน ดังนี้

แนวทางที่ ๑ สอนให้ศึกษาเล่าเรียน

แนวทางที่ ๒ สอนคนให้เป็นคน

แนวทางที่ ๓ สอนให้รู้จักทำบุญ

แนวทางที่ ๔ สอนให้รู้จักกินอยู่

แนวทางที่ ๕ สอนให้รู้จักบาป บุญ คุณ โทษ

แนวทางที่ ๖ สอนไม่ให้ลืมหืมตา

แนวทางที่ ๗ สอนให้รู้จักการทำงาน
 แนวทางที่ ๘ สอนเกี่ยวกับการพุดจา
 แนวทางที่ ๙ สอนให้ละบาปสร้างบุญ

ทั้ง ๙ แนวทางนี้ เป็นการสอนที่มุ่งการเปลี่ยนแปลงจาก
 ภายในจิตใจเป็น ๙ กลยุทธ์ในการใช้ชีวิตอย่างมีความสุข
 เป็นแก่นความคิดหรือวิสัยทัศน์แห่งบรรพบุรุษอีสาน

ขอยกแนวทางที่ ๑ ว่าด้วยการสอนให้ศึกษาเล่าเรียน
 การกำหนดแนวทางไว้เป็นอันดับแรกแสดงว่าบรรพบุรุษโบราณ
 ล้วนช่าง ท่านให้ความสำคัญเป็นอย่างมาก โดยตัวละครคือย่าใน
 เรื่องนี้ ได้ย่ำให้ลูกหลานทั้งหญิงชายรำเรียนเขียนอ่าน เพื่อจะได้
 มีความรู้ใส่ตัว เพราะความรู้ทำให้สามารถประกอบกิจให้
 ก้าวหน้ารุ่งเรืองได้

ถ้าเป็นสมัยนี้ก็อาจเรียกได้ว่า อันวิชาความรู้นั้นเป็น
 สินทรัพย์เอาไปแปลงเป็นทุนได้ทันที มีปัญญาความรู้ก็เป็น
 เสมือนมีทุนก้อนใหญ่ที่ใช้ไม่หมด จะใช้เมื่อใดก็ได้ ไม่ต้องไปเบิก
 จากธนาคารและเสียดอกเบี้ยเหมือนเงินกู้

คุณย่าได้สอนลูกหลานเป็นที่รักว่า

ฝูงปวงเจ้ายังเยาว์ บ่ทันใหญ่

อย่าได้ประมาทม้าง มัวเหล่านบ่ดี

ให้ฮีบพากันเข้า โรงเรียนเขียนอ่านหลานเอย

อย่าได้คิดซี้คร้าน ความฮู้ให้หมั่นหา

ให้พากันศึกษาฮู้ วิชาการกิจชอบ

ฮีบประกอบไว้ ไปหน้าสิฮุ่งเฮือง ฯ

แปลเป็นภาษาปัจจุบันได้ว่า ลูกหลานที่ยังเยาว์วัยอยู่
 อย่าได้เอาแต่เที่ยวเล่น ให้พากันหมั่นศึกษาเล่าเรียนให้จงหนัก
 อย่าได้เกียจคร้านตัวเป็นชน เพราะหากรีบหาวิชาความรู้ไว้ในตัว
 แล้ว จะทำอะไรในภายหน้าก็จะมีแต่ความรุ่งเรืองก้าวหน้า อัน
 วิชาการความรู้นี้ ต้องเป็นความรู้ในทางที่ดีด้วย เป็นวิชาการกิจ
 ชอบ ฉะนั้น ความรู้แบบไม่ชอบ เช่นการจัดแงะบ้านเรือนผู้คน
 เพื่อจะยกโทรทศน์พัดลมเขาไปขาย หรือวิชาจัดตู้โทรศัพท์
 สาธารณะเอาเงินไปใช้ หรือวิชาในทางโจรนั้น ยาห้ามเด็ดขาด
 เอาแต่ความรู้ในกิจที่ชอบเท่านั้น

คนโบราณได้ให้ความสำคัญความรู้มาก ทำให้มีทั้งยศศักดิ์
 ทรัพย์ อย่างที่ย่าสอนหลานว่า

ยามเมื่อเจ้าหนุ่มน้อย ให้ฮีบฮ่าเฮียนคุณ
 ยามเมื่อบุญเฮามี สิใหญ่สูงเพียงฟ้า
 ไปภายหน้า สิหาเงินได้ง่าย
 ใฝ่ผู้ความฮู้ตื่น เงินล้านบ่แก้วนลง ฯ

ความรู้จึงเป็นของแท้แน่นอน ทำให้ใหญ่สูงเพียงฟ้าได้
 และทำให้หาเงินทองได้ง่ายด้วย คนที่ไม่มีความรู้ จะลำบาก
 เพราะจะตกอยู่ในภาวะแบบใฝ่ผู้ความฮู้ตื่น เงินล้านบ่แก้วนลง
 เอาได้ง่าย ๆ การมีทรัพย์มากและสละให้คนอื่นได้แล้ว นอกจาก
 มีวิชาความรู้แล้ว ก็ย่อมจะเป็นคนที่มีคุณธรรมด้วย เพราะการ
 ได้รับคำสั่งสอนที่ดี และคนที่สั่งสอนสิ่งดี ๆ ให้ก็คือยานั่นเอง

ที่จริงแล้วยากก็ไม่ได้เน้นเงินเพียงอย่างเดียว แต่ย่ำ
ชี้ให้เห็นถึงประโยชน์ของความรู้ในทางอื่นด้วย เพราะเป็นบันได
ยกระดับคุณภาพชีวิต หรือฐานะทางสังคมของคนได้อีกด้วยว่า
คนมีความรู้

ลีได้เป็นขุนขึ้น

ครองเมืองดุ่มไพร่

ลีได้เป็นใหญ่ขึ้น

แนวเชื้อชาตินาย แท้ตาย ฯ

ย่อสอนหลาน (ย่อ)

เริ่มต้นด้วยบทประณามพจน์ว่าผู้แต่งขอกราบไหว้พระ
รัตนตรัย อธิษฐานอย่าให้ประสบเรื่องเดือดร้อน ขอให้มียายุยืน
ยาว ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บภัย ขอให้แต่งกลอนไปได้อย่าง
ราบรื่น ไม่ติดขัด หากมีข้อผิดพลาดประการใด ขอให้บอกกล่าว

สอนให้ศึกษาเล่าเรียน ย่าแก่ชรา สังขารทรุดโทรมมาก
แล้ว สอนลูกหลานว่าอย่ามัวแต่เล่น ควรพากันเข้าโรงเรียนเขียน
อ่าน อย่าเกียจคร้านต่อไปจะได้รู้เรื่อง สอนให้เป็นคน ให้เป็นคน
เต็มตัว ไม่ใช่เป็นพวกลักเพศ

สอนให้ทำบุญ วันพระให้หยุดทำงานมาไหว้พระตักบาตร
กรวดน้ำ ฟังเทศน์ รักษาศีล หากอยากขึ้นสวรรค์ให้หมั่นทำทาน
อยากถึงนิพพานให้หมั่นสร้างสะพาน ควรช่วยกันตกแต่งสิ่งของที่
จะบริจาคตานให้พร้อมมูล ตอนกลางคืนควรปรนนิบัติอย่า
อย่าพูดจาเสียดสีอย่าหากผู้ใดเป็นคนดีควรยกย่องกัน
เมื่อรับประทานอาหารเสร็จควรเก็บภาชนะไว้ในที่ที่เหมาะสม
หาดอกไม้มาแต่งเป็นขันบูชาย่า บูชาคุณพระรัตนตรัย เวลาจะ
นอนควรระลึกถึงคุณบิดามารดา คุณคนเฒ่าคนแก่ ลูกหลานก็

เชื่อฟังมาช่วยกันปรนนิบัติรับใช้ยา ตอบแทนพระคุณยาที่ได้สั่งสอนให้ความรู้แก่หลาน ลูกหลานที่จะเกิดใหม่ตามมาควรเชื่อฟังคำสั่งสอนของยาเช่นกัน ให้คิดให้ละเอียดถี่ถ้วนทุกครั้งก่อนลงมือทำ เวลาพระเดินบิณฑบาตมา ยากับหลานก็พากันทำบุญกรวดน้ำ

ผลของการทำบุญ ยาสอนให้หลานขยันทำงานรักษาศีลต่อไปจะได้รุ่งเรือง ยาสอนต่อว่าถ้าสร้างสมบุญไว้มิจะได้เป็นเจ้านายมีคนอื่นคอยรับใช้ แต่หากไม่สร้างสมบุญไว้ก็ต้องเป็นคนรับใช้ผู้อื่น แต่หากไม่ทำการงานมัวแต่รอบุญพาวาสนาส่ง ก็ไม่มีทางเจริญได้ อย่าเข้าไปเล่นในป่าดงเพราะมันรกมากอาจเดินหกล้มได้ง่าย ควรไปเล่นในป่าที่มีคนเฝ้าถาง ดูแลอยู่ อย่าไปเล่นปิ่นเขามิฉะนั้นอาจเจองูกัด เวลาโกรธจัดอย่าเดินเข้าไปป่าปิ่นเขามิฉะนั้นอาจหลงทาง อย่าไปเล่นตรงรั้ว มิฉะนั้นไม้อาจโดนตา อย่าพูดข้ามศีรษะคนอื่นเพราะมีบาปเท่าฟ้า อย่าพูดโม้ อย่าเดินหลงทางลงไปในห้วย อย่าเดินตามกันคนท้องเพื่อมิฉะนั้นเขาจะผายลมใส่ อย่าคบหาคนเลวภายหลังจะมีเรื่องให้เสียน้ำตา อย่าเป็นคนโมโหร้าย ลืมจารีตท้องถิ่นอีสานมาแต่โบราณ อย่าเป็นคนได้ใหม่ลืมเก่า

เมื่อได้รับประทานกะปิแล้วอย่าลืมพระคุณปลาร้าที่เคยกินมา หากบ้านแตกสาแหรกขาดจะได้มีปลาร้ารับประทาน หากได้รับประทานปลาแล้วอย่าด่วนปล่อยปูทิ้งไปเลย หากปลาที่มีอยู่ไม่พอกินจะได้นำปูไปป่นเป็นอาหารเพิ่ม หลานได้ทานข้าวเจ้าไม่เคยลืมข้าวเหนียว เมื่อได้ไปชมบ้านเมืองอื่นอย่าลืมบ้านเมืองตน

เมื่อได้เป็นเจ้านายอย่าลืมเลี้ยงสุนัข เพื่อขโมยจะมาลักของมันจะ
ได้ช่วยเห่าให้ขโมยก๊ว และยังช่วยล่ากวางได้

เมื่อพบน้ำพริกอย่าลืมแจ่วบอง (น้ำพริก) ของทางอีสาน
ให้เป็นคนใจเย็น อย่าใจเร็วด่วนได้ แต่ต้องเป็นคนมีมานะอดทน
ด้วย เมื่อทำแกงอ่อมไม่ควรใส่น้ำมาก มิฉะนั้น จะจืด ไม่อร่อย
เวลาจุ่มข้าวเหนียวลงในแกงไม่ควรจุ่มลึกเดียว ข้าวเหนียวจะ
ละลายลงไปในแกงหมด อย่าเกียจคร้าน มิฉะนั้นจะไม่มีกิน
ทำให้โมโหโทโสกัน

สอนเกี่ยวกับการกิน เวลารับประทานอาหารหากมี
รสชาติพะอืดพะอมควรคายทิ้ง ไม่ควรกลืน เวลารับประทานอาหาร
หากพบก้างปลาควรคายทิ้ง มิฉะนั้นจะทิ่มคอ เวลารับประทานอาหาร
ปลาไม่ควรรับประทานไส้ตับไตปอด มิฉะนั้นเด็กจะเกิดอาการ
หนาว ควรรับประทานแต่ตัวปลา ตับไตให้ยำ เพราะยาแก้แล้ว
รับประทานได้ทุกอย่าง หลานจึงหัวเราะคบขันว่า ย่าจะหลอกกิน
เอาส่วนที่หวานอร่อยไป ย่าก็สอนไปว่าไม่ใช่เพราะอาหารที่หวาน
ไม่ได้มีประโยชน์มาก แต่รับประทานเข้าไปจะเป็นลมง่ายต่างหาก
หากรับประทานอาหารที่หวานมากจะท้องเพื่อ ปวดศีรษะเป็นไข้
อาหารที่ขมเป็นยาแก้โรคสารพัด หากอยากอายุยืนควร
รับประทานบอระเพ็ดตอนเช้าก่อนสายหรือรับประทานก่อนนอน
ทุกวัน อ้อยไม่ได้หวานตรงรากหรือปลาย หากอยากรับประทาน
ตรงส่วนที่หวาน อ้อยควรรับประทานตรงกลางปล้อง แต่หาก
รับประทานข้ออ้อยที่ขม จะฉลาดหลักแหลมอย่าง
เซียงเมียง ยารักษาโรคแต่รสขม ไม่มีรสหวานทั้งสิ้นของมีคุณหา

ยากแต่ของมีโทษหาง่าย รากไม้รักษาโรคอยู่ในป่าดง แต่เชื้อโรคอยู่ในทุกคน

ข้างเผือกเกิดแต่ในป่า คนมีความรู้และมีคุณธรรมหายาก แต่คนชั่วหาง่าย ก่อนรับประทานอาหารควรชิมดู ดมดูก่อน หากก่อให้เกิดโทษแก่ร่างกายควรทิ้ง อาหารที่ไม่ต้องจิ้มก็ไม่ควรจิ้ม อาหารที่ไม่ควรรับประทาน อาหารที่ปกติไม่มีรสเปรี้ยว แต่เปรี้ยวก็ไม่ควรรับประทาน จะทำให้ท้องเสีย ควรกินแต่พอรอิ่ม ไม่ควรกินมากเกินไปจะได้อายุยืน ก่อนรับประทานอาหารควรพิจารณาให้ดี เพราะเมื่อรับประทานไปแล้ว จะทำให้อาเจียนได้ ขนุนผลใหญ่อาจจะมีแมลงเข้าไปข้างใน อาหารที่เลวไม่ควรนำไปผสมกับอาหารที่ดี หากคิดว่าตัวอะไรยาว ๆ ไม่ควรคิดว่าปลาไหล อาจเป็นงูก็ได้ หากได้ยินเสียงร้องดังมา อย่าร้องตกใจออกมา อาจจะเป็นเสือก็ได้ เดียวมันคาบเราไปรับประทาน เห็นกองขยะ ไม่ควรรับนั่ง หากมีงูอยู่ในนั้น มันจะกัดเราได้ เห็นขอนลอยตามน้ำมาไม่ควรคิดว่าขอนตายแล้ว หากนำไปแช่น้ำหลายวันมันอาจมีกิ้งหรือใบงอกออกออกมา อย่าวางใจเสียจําศีล เพื่อมันเห็นเนื้อมัน อาจวิ่งไล่กัดเอา หากได้ยินเสียงจกจันร้องไม่ควรด่วนแน่ใจ อาจเป็นเสียงงูก็ได้ เห็นเงินทองเต็มถุงไม่ควรแน่ใจ ถู้อาจกันขาดก็ได้ ต่อไปจะได้ไม่ยากจน อย่าถือว่ามีเงินแล้วไม่เกรงกลัวใคร บางทีจะเจ็บตัว ควรเดินตามเส้นทางที่ย่าถางไว้

บุญบาปแห่งคนให้ดีเลวต่างกัน คนแตกต่างกันเพราะทำบุญบาปมาแตกต่างกัน คนทำบาปได้ย่อมได้รับวิบากกรรม จึงไม่ควรทำบาป พังธรรมของพระพุทธเจ้าแล้วให้นำไปคิดด้วย

อย่าซีเกียจทำงาน กลัวเสารือนจะผูกพันไปเสียก่อน กลัวจะไม่มี
ข้าวรับประทานเดี๋ยวจะมาทะเลาะกัน

หากไม่ทราบเรื่องธรรมะควรไต่ถามขุนนางที่มีความรู้
คนชรา และนักปราชญ์จะได้ห่างไกลจากความยากจน ความโง่
เขลาอย่าพูดมาก อย่าโมโหร้าย อย่าติฉินนินทาผู้อื่น คนอื่นเขา
จะผิดเท่าไรก็เรื่องส่วนตัวของเขา ไม่ควรสนใจให้มาก หากเจ้าตัว
รู้เราเองจะเดือดร้อน อย่ากดขี่ข่มเหงผู้อื่น อย่าโอหัง ทำดีได้ดี
ทำชั่วได้ชั่ว อย่าอวดโอ้ตัวเอง หากได้เป็นเจ้านายแล้วอย่าลืม
บุญคุณของราษฎร มิฉะนั้น ต่อไปจะไม่รุ่งเรือง คนเราต้องพึ่งพา
อาศัยกัน

สอนไม่ให้ลืมหิว หากขี่ม้ากางร่มแพรให้ระวังตกลงไป
โดนตอทิ่มแทง หากทำผิดจารีตระวังฟ้าจะผ่า หากได้เป็นนายไม่
ควรคุยโม้ เป็นนายควรตีต่อไพร่ มิฉะนั้นไพร่จะไม่รักดี เป็นที่อับ
อายขายหน้า หากเท้าเจ็บ เดินไม่ถนัดควรหารองเท้ามาสวม
หากได้ขับรถแล้วควรดูทางระวังรถคว่ำ จะทำให้ตัวคลุกดินเอา
หากได้ขี่ช้างไม่ควรลืมหูงว้าวควายเพราะมันมีบุญคุณต่อมนุษย์
ช้างมีประโยชน์ตอนไว้ขี่ตอนเกิดสงคราม วัวควายเอาไว้ลากตัน
กล้วยตอนฤดูฝน ลากฟืนตอนฤดูร้อน ลากเกวียนเมื่อเข้าป่าไถนา
ก็ได้ เมื่อมันแก่เฒ่าไม่ควรข่มเหงมัน ไม่ควรใช้มันไถนาลาก
เกวียนต่อ ควรเลี้ยงมันอย่างดี อย่างน้อยอุจจาระก็ทำเป็นปุ๋ยได้
หากจะขี่ช้างควรใช้สัปคับตั้งแล้วก้าวขึ้นไปบนตัวช้าง มิฉะนั้นจะ
ไม่ดูโก้ หากขึ้นขี่ช้างแล้วไม่ควรเช็ดหน้า ไม่ควรหัวเราะดัง
มิฉะนั้นจะโชคร้าย หากได้ขึ้นเครื่องบินอย่าภูมิใจว่าเครื่องมัน

ใหญ่นัก เครื่องบินพาคนไปตายก็เยอะ ย่ากลัวหลานจะปากเบี้ยว
หูขาดต้องแต่งกลับมา ย่ากลัวเครื่องบินตก กลัวเครื่องบินระเบิด
ความตายไม่เข้าใครออกใคร ขนาดข้างใหญ่ยังตกหลุมตายได้
เหมือนมด

กระต่ายแข่งกับหอย ผู้ที่ถือว่าตนเองดีนักจึงหยิ่งยโส
เหมือนเซียงเมียง (ศรีธัญชัย) วิ่งแข่งกับหอยหอยบอกให้วิ่งไป
ก่อน เมื่อเซียงเมียงเมื่อยล้าจนขาเขยกว่าวิ่งตามหอยไม่ทัน เซียง
รื่องถามหอยว่าถึงไหนแล้ว แต่พรรคพวกของหอยขานรับแทน
โดยหอรกว่าถึงนี่แล้วถึงนั่น หอรอกให้เซียงไปคนละทางกับหอย
เซียงโดนหอรอกให้วิ่งจนขาดใจตาย ต้นยางลมพัดแรงก็หักโค่น
แต่หญ้าปล้องลมพัดก็ไม่หัก

อย่าทำตัวพาลไม่เคารพต่อจารีตท้องถิ่นอีสาน อย่าทำตัว
โก้ พุดจาสามหาอวดเก่ง อย่าทำหน้าเซิดไม่มองหน้าผู้อื่น ถือว่า
ตนเองมีความสุขมาก ไม่อยากมองผักตำลึง เมื่อได้กินเนื้อไม่
อยากมอง ปลา กุ้ง ถือเป็นการผิดจารีตประเพณีท้องถิ่นอีสาน
ความสุขไม่ได้มีมาสม่าเสมอเหมือนฝนเดือนเก้า อย่ากลัวว่าต่อไป
ต้องเจอความทุกข์เข้าสัปดาห์ ความสุขในโลกก็ไม่นั่นคงเหมือนกับ
ความสุขในนิพาน อย่าได้พุดไม้ ย่าเห็นว่าตัวเองมีความสุขแล้วไม่
สนใจทุกข์สุขของเพื่อนฝูง หากสิ้นความสุขมองไปทางไหนจะไม่
เห็นใคร คนเราอยู่ตัวคนเดียวไม่ได้ ต้องพึ่งพาอาศัยกัน

สอนเกี่ยวกับการทำงาน หากอยากเป็นใหญ่ในบ้านเมือง
อยากเป็นครูบาอาจารย์ควรเรียนหนังสือ หากอยากทำงาน
เกษตรไม่ควรขี้เกียจ หากอยากขึ้นสวรรค์และพรหมโลกควร

ยาสอนหลาน

ทำบุญ ไม่โลภ หากอยากจนควรเก็บหอมรอมริบ ไม่ทำบุญทำ
นาน อย่าละทิ้ง การงาน เงินทองหาได้ไม่ควรเก็บอย่างเดียว
ควรทำบุญด้วย ต่อไปจะไม่ได้ลำบาก เงินทองที่มีมากจะมี
ประโยชน์เมื่อรู้จักใช้ ไม่ควรทำทานแบบหมดตัวชีวิตจะล่มจม
บุญบาปเปรียบเหมือนเงา ควรเป็นคนดีรักษาจารีตท้องถิ่นอีสาน
อย่าเดินไปในเส้นทางที่รก

สอนเกี่ยวกับการพูด อย่าเอาแต่พูดไม้ข่มเพื่อน พูดไม่
เป็นประโยชน์ ผีร้ายจะวิ่งชน ควรพูดตามจารีตประเพณีอีสาน
ให้เป็นสิ่งแน่นอนก่อน ให้รู้ที่มาที่ไปเสียก่อนถึงค่อยพูด หากพูด
อย่างถูกต้องจะเป็นประโยชน์ต่อตนเอง ไม่ควรพูดหลอกลวงคน
อื่นจะสาปแช่งเอา เวลาเดินควรมองปลายเท้า เวลาหนามตำจะ
ได้ไม่โทษหนาม โทษตนเองจึงจะถูก

เวลาเดินทางไปข้างหน้าควรเหลียวมองข้างหลังก่อนหาก
อากาศครึ้มฟ้าครึ้มไม่ควรออกเดินทาง หากจะเดินทางน้ำควรใช้
เรือใหญ่ หากจะเข้าป่าควรใส่รองเท้า หากจะปีนเขาควรปีนให้
ถูกทาง หากรับประทานข้าวแข็ง ควรต้อน้ำลงไปด้วย หากจะ
เดินทางควรกางร่ม หากจะเดินทางไกลควรมีกระเป๋าสัมภาระ
หากจะเดินทางโค้งควรหากระบอกไม้ไผ่ใส่น้ำดื่ม หากจะขึ้นต้น
ไม้ควรดูว่าจะได้ลงอย่างไร หากจะถ่มน้ำลายควรหาช่อง หากจะ
นั่งยอง ๆ ควรมองหว่างขา

อย่าตำหนิเขา อย่าดูหมุมหาเปิดไก่ หากมันไม่เป็นอาหาร
ก็ไม่มาวนเวียนใกล้ ไม่ควรตีแมลงวันตัวโตที่บินมาเกาะเพราะหาก
ไม่เหม็นจริงมันคงไม่บินมา ไม่ควรตีควายเขากางทั้งที่ตนไม่เปิด

ประตุสวนเอง ไม่ควรตีแมงหวีเพราะตนเองต่างหากไม่ดูผ้าขึ้นตน ไม่ควรตีวัวควายที่เดินไปชนรั้วไร้ที่ทำด้วยกิ่งไม้ที่หนามติดอยู่ เพราะวัวควายมันไม่รู้ประสา ไม่ควรเอาแต่ว่าคนอื่นที่ไม่ดี ต่อไป ตนจะไม่เจริญ ไม่ควรตีอึ่งปากขวด แต่คอตตนเองยิ่งสั้น

สอนให้ละบาปบำเพ็ญบุญ ทุกสิ่งทุกอย่างย่อมหมุนเวียน เปลี่ยนผัน การเวียนว่ายตายเกิดในวัฏฏสงสารเป็นทุกข์ หลานไม่ควรทำบาป ไม่ควรอาฆาตพยาบาทผู้อื่น ควรมีขันติ หากขยันขันแข็งในการทำงานอย่างถูกทางอาจร่ำรวย คนไม่ดีจะยากจนลง ไม่ควรเล่นการพนัน อย่าพูดเสียงดังลั่น บ้านจะไม่เจริญรุ่งเรือง ตนเองได้ดีมาได้เพราะมีครูถ่ายทอดวิชา อย่าพูดจาไม่อ่อนหวาน อย่าถือตัวมีจะนั้นจะเสียพี่เสียน้อง

เมื่อได้นั่งเก้าอี้ไม่ควรหัวเราะ เพราะมันพังจะย้ายกันหนี ไม่ทัน อย่าพายเรือทวนกระแสน้ำเพราะหากเรือล่ม จะมีแต่คนเหยียบย่ำ หากยังไม่มีเนื้อสัตว์อย่าเพิ่งเตรียมแกง หากอาหารยังอยู่ในปากไม่ควรพูด รับประทานอาหารไปถึงท้องแล้วไม่ควรเพิ่งมาติควรเป็นคนมีสัจย์อย่าเห็นผิดเป็นชอบ ไม่ควรทำบาปหนักควรทำบุญ

หากอยากแต่งงานควรหาคนที่ดีมีความรู้จะได้รุ่งเรือง แม้ว่าเขาอยู่ถิ่นป่าดง ฆิวดาก็ควรแต่งงานด้วย เขาจะทำให้มีความสุข คนขยันจะร่ำรวยคนเกียจคร้านจะยากจน ไม่ควรละเลยการถือศีลบำเพ็ญทาน ชาติหน้าต่อไปจะได้สบาย ผู้ใดปลอมแปลงพระวินัยจะตกนรก

วรรณกรรมคำสอนอีสาน : ยาสอนหลาน

บทไหว้ครู

สาธุเนอ ข้าขอกัมขาบไหว้ ประณมนอบนาโ	
บุชาพุทโธธรรม	พริ่าสงฆ์องค์แก้ว
ขอให้เป็นแถวถ้ำน	ผญาญาณตรัสส่อง
ขอให้เห็นปองท่าง	ทางแก้กล่าวคดี
ข่อย่ามีเหตุฮ้อน	ความยากแถมถึง
ขอให้เลิงเลิงสุข	อยู่ยืนยาวหมั้น
อันว่าโรคาไซ้	เจ็บเป็นปางป่วย
มารอย่าไถล	ภัยฮ้ายอย่ามี แต่เนอ ฯ
เพื่อนี้ ข้าจักขอกกล่าวแก้ แผลปิ่นธัมโม	
ขอให้ภิญโญญาณ	ส่องแสงแทงฮู้
อย่าให้มีแนวข้อง	คาคอดิ่งจ่อง
ขอให้ได้ตั้งมุง	มโนแม้งแมนใจ
อย่าได้คืดยากเยื่อน	มัวมีดหลงทาง
ขอให้ไปตามแปว	ปองธรรมทางกว้าง
อย่าได้โง่งวง	งอแงฝีกเว
อย่าได้แหว่างข้าง	ขวาซ้ายกายหนี
ขอให้มิเดขกล้า	ผญาอิงญาณยาว
ขอให้เห็นคราวไกล	ก่อนลุนลือล้ำ
ขอให้เห็นธรรมแจ้ง	แกลงไวเว้าคล่อง
อย่าได้มีที่ข้อง	ความเว้ากล่าวไซ

ขอให้ลูกลาภได้
อย่าได้หลงทางกลอน
ขอให้ปัญญาข้า
คือมหารรณพามาแม่น้ำ

ขอให้หนักหน่วงเท่า
อย่าได้มีเบาบก
ขอให้สำแดงแก่
อย่าได้คุดได้อ้อม

ขอให้ไหลจั้นจั้น
อย่าได้เขินขาดห่าง
ขอให้กลอนกล่าวแก่
ขอให้พันธนั่งติด
ขอให้เลิงเลิงล้ำ
ให้ผญาเลิศก้อง

ขอให้ได้ดั่งตั้ง
ให้ขยายคำกลอน
ให้มันหวานปานอ้อย
ขอให้ยิมม้วนแม้ง

บัดนี้ เขียมจักแปลปันแก่
แปลตามคำบูชาณ
แปลตามครูบาตำนาน
ต่างให้มีวาทเว้า

จักได้ไซในห้อง
ขยายความให้ตื่น

สมสิ่งใจประสงค์
กล่าวธรรมพุทธโธเจ้า
ไหลมาทุกท่า
ทั้งห้าแม่หลวง
ปูนเปรียบปฐพี
ตั้งคูกุณน้ำ
แปลธรรมถักอ้อม
ให้หนักหนาน่วนไป
คือฝนแสนท่า
ทางแก็กกล่าวกลอน
กลิ้งกล่อมเกลียวกัน
ต่อกันเลิงเรื่อย
ในธรรมตรีสสอง
ป่าเกียรติพื้นแผ่นดินไตร
จิตเจตน์จำนงหมาย
ม่วนยินจาถ้อย
สำออยอ้อยอิน
มโนช้อยชื่นใจ แต่ถ้อน ๆ
กลอนกาพย์ขยายธรรม
กล่าวความพออู้
อาจารย์สอนสั่ง
เมื่อหน้าต่อไป
คลองธรรมให้จำง่าย
ตื่นขึ้นให้สองเห็น

ให้ได้นี้นักกัฐ	ยามอ่านให้ใจบาน
ให้ได้สำราญจิต	ชื่นชมยามแค้น
ให้ได้แขนงเอยหน้า	เหลียวหาฮึดฮ่อม
ให้ได้ซอมฮึดเค้า	ยามเจ้าสว่างเหงา
เสียมจ๊กเว้าแต่เค้า	พีนเก่าบูชาณ
ตามแต่สมภารเฮา	ฮ่าเฮียนเห็นฮู้
จาตามครูสอนให้	จิตใจจำจื่อ มานัน
ตามกบิลแบบเบื่อง	เคยได้อ่านดู
เสียมนี้ความฮู้น้อย	ผญาฮ่อมเบาบก
เอาแต่เทพาพระ	ลิจ่องจุงชูค้ำ
ตามแต่สมภารก้า	กรรมหลังสิมาช้อย
เอาแต่บุญมากน้อย	สิมาฮู้ช้อยชู
ขอให้กูร์ณาข้า	คนพลอยพลัดพราว
คันแม่นมิดพลาดปลั่ง	ขอให้สั่งสอน แต่เนอ
คันแม่นกลอนกล่าวแก๊	ยังบ่คล้องครองธรรม
คันบ่ไปนำทาง	ให้ช้อยกลางทางตัน
คันแม่นเสียมหลงหมั้น	ดงหนาเข้าป่า
กลางท่าหลงเข้าถ้ำ	แถวท่างหว่างภู
ขอให้กูร์ณาเอ็น	เดินเอาไว้นั้น
คันแม่นมิดให้แก๊	กลอนนั้นช้อยกัน
เพื่อนี้ เสียมจ๊กได้กล่าวแก๊	กลอนย่าสอนหลาน
เป็นนิทานธรรมสอน	ผูกเอาเป็นเรื่อง
พอแต่เตียงหัวข้อ	ให้ญิงชายเห็นเงื่อน

พอให้เห็นบ่อนบัน
เป็นทำนองแนวซี้
เสียมจักตั้งยาเถ้า

ดีฮ้ายฮิตคลอง
ประเพณีฮิตเก่า เฮานั้น
จาเว้าต่อหลาน ฯ

หมวดการศึกษา

แต่นั้น ยากล่าวตำนาน
ทั้งหญิงชาย
ย่านี้เถ้าแก่แล้ว

หูดาศี
ตีนมือเศร้า
ตาบ่แจ้ง

ยามเมื่อลูกย่างย้าย
แขนขาไซ
บ่ได้แสนแพนห้า
ยามเมื่อเถ้าแก่แล้ว

ฝูงหมู่พวกพี่น้อง
ยังบ่ทันมองเห็น
ฝูงปวงเจ้ายิงเยาว์
อย่าได้ประมาทม้าง

เมื่อยังน้อยให้ฮีบพากันเข้า
อย่าได้คิดซี้คร้าน
ให้พากันเฮียนรู้
ฮีบประกอบเอาไว้

จาทอกุมาร
หมู่หลานแหลนหล่อน
เนื้อเทียวหนั่งยาน
กะบ่ค้อยยังน้อย
ตนโตเหลืองหล่า
หูนันกะบ่ใส
ยัวะระยาตรลีลา
แคงโงงอแง้น
โสภาคีอเก่า
แนวนี่ฮู้คน นั้นແหลว ฯ

ปวงลูกทั้งหลาย
เมื่อลุนคองพ้อ
บ่ทันใหญ่
มัวเหลนบ่ดี

โรงเรียนเขียนอ่าน
ความฮู้ให้หมั้นหา
วิชาการกิจชอบ
ไปหน้าสิฮู้ฮ้างเฮือง

ยามเมื่อยังหนุ่มน้อย	ให้ฮีบฮ้ำเฮียนคุณ
บาดท่าบุญเฮามี	สีใหญ่สูงเพียงฟ้า
ไปภายหน้า	สีหาเงินได้ง่าย
ไผผู้ความฮู้ตื่น	ภายหน้าสียากจน
ไผผู้มีความฮู้	เฮียนเห็นมามาก
บ่ห่อนทุกข์ยากเย็น	ภายหน้าเมื่อลุน
สีได้เป็นขุนชั้น	ครองเมืองคุ่มไพร
สีได้เป็นใหญ่ชั้น	แนวเชื้อชาตินาย แท้ตาย
อันว่าเงินคำแก้ว	สีไหลมาเอ้าฮ้าง
มีแต่มูลมั่งให้	สินสร้อยมั่งมี
คั้นแมนมีความฮู้	เต็มพุงเพียงปาก
โตสอนโตบ่ได้	ไผสีย่องว่าดี
คั้นแมนมีความฮู้	พาโลเฮ็ดบ่แมน
ความฮู้ท้อแผ่นฟ้า	เป็นบ้ำท้อแผ่นดิน
คือดั่งลิงเห็นแก้ว	มณีนิลหัวใส
บาดท่าได้แท้แท้	ดมเล่นดั่งเม็ดดิน
คือดั่งคนบ่สมโสง	สีเสียทรงเสียวาด
คือดั่งคนซี้ไม้	บ่สมโสงเพิ่นทาน
อันหนึ่งคือดั่งนอนิลแก้ว	พิชุกรงามล้ำค่า
เอาให้คนผีบ้า	ไปใช้แมนบ่ควร
อันหนึ่งอย่าสีได้ซี้คร้าน	มัวแต่นอนหลับ
ความกินสิเพพังเสีย	เวทนามีมัว

อย่าได้มัวเมาอ้าง	เอาเขามาเพ็ง
ให้เจ้าคิดต่อตั้ง	ความฮู้แห่งเฮา นั้นถ้อน ๆ
ให้เจ้าเอาความฮู้	หากินทางชอบ
ความฮู้มีอยู่แล้ว	สิกินได้ชั่วชีวัง
ไผ่ผู้มีความฮู้	สิหาเงินได้ง่าย
ไผ่ผู้ฉลาดฮู้	เงินล้านสิเล่นโฮม
อย่าได้มีใจคร้าน	ภาวนาเฮียนสูตร
คั้นแม่นเฮียนได้แล้ว	คินฮู้โทษคุณ
คั้นอยากมีความฮู้	ให้ถามผู้มีบุญ
ให้ไปปรึกษาขุน	ผู้เพิ่นมีความฮู้
ให้ปรึกษาคนเถ่า	อาจารย์จอมปราษฎ์
จักได้ฉลาดฮู้	วิชาแก้วแก่นธรรม
คั้นเจ้าหวังอยากได้	เป็นใหญ่ครองเมือง
หวังอยากเป็นครูคน	ให้อำเฮียนความฮู้
หวังอยากทำการสร้าง	นาสวนปลูกหวาน
เจ้าอย่าได้ซี้คร้าน	การสร้างไฮ่สวน
อันว่าแนวความฮู้	ศิลปศาสตร์หย่าหย่า
ให้แสวงหาเฮียน	อย่าได้มีใจคร้าน
คั้นแม่นเฮียนได้แล้ว	สิเป็นแก้วแก่นคุณ
แม่นสิไปทางน้ำ	ดำดินกะได้ง่าย
แม่นสิเหาะขึ้นฟ้า	กะไปได้ตั้งยन्द
เกิดเป็นคน	ให้อำเฮียนความฮู้
เฮ็ดซู่ลู่	คนปมีหย่า

เอ็ดขำงำ
 ไปเที่ยวบ้าน
 คนตาฟาง
 บ่อนผู้ใหญ่
 ของหวงแหน
 ของพี่น้อง
 ชื่อว่าจันทร์เพ็งแจ้ง
 แสงกระบองหมื่นเล่ม
 คือตั้งแนวเด็กน้อย
 เด็กน้อยฮู้ตั้งล้าน
 เด็กน้อยมีความฮู้
 ผู้ใหญ่ฮู้ตั้งล้าน
 ชื่อว่าแนวเด็กน้อย
 ได้ก้อขอขอล้อ
 ชื่อว่าแนวความฮู้
 คั้นไผ่เฮียนได้แล้ว
 สอนตาไวไว
 สอนหูร่ำพร้อม
 สอนกินไว้
 บาดท่าเจ็บปวดท้อง
 สอนมือไว้
 ลูกเมียเพิ่นห้าม
 คั้นเจ้ามุดน้ำ
 คั้นเจ้าจกฮูป

คนบมือฮ่าน
 ให้เบิงหนทาง
 ให้หลีกมันก่อน
 อย่าได้ไปแทน
 อย่าได้ไปต้อง
 อย่าได้ไปขอ
 บ่ปานแสงสุริเยศ
 บ่ปานแจ้งแห่งจันทร์
 บ่ปุนปานผู้ใหญ่
 บ่ปานเถ้าผู้เดียว
 สองสามค้ำนกะอ่อง
 กะอำไว้บ่ไซ
 ตากอความฮู้มือ
 ความเว้าอยู่ดาว
 ศีลธรรมพระเจ้าใหญ่
 สิเป็นแก้วแก่นมโน
 ทางใจให้หลังหล้า
 พังแจ้งฮึดคลอง
 อย่ากินให้สมอยาก
 มันสิยุงโฟ่นพุง
 อย่าไปเอาของท่าน
 อย่าไปเอื้ออ่าวบาย
 อย่าได้เฮ็ดกันฟู
 อย่าได้เฮ็ดแขนสั้น

คั้นเป็นผิวเมี่ยงกัน
ให้เจ้าจำจื่อไว้

เจ้าอย่าได้บ้อยค่า
เสมอพร้อมพวกรัก ฯ

หมวดบุญบาป

อันว่าวันศีลนั้น
คั้นผู้ใดอยากขึ้น
ให้หมั้นทำข้าวขำ
หวังนิพพานใจไว้
ยามจักเนาวันอนนั้น
คุณอียายย่าเฒ่า
คุณพระโคตมเจ้า
เทียรฐูปได้
อันว่าพงศ์พันธุ์เชื้อ
ควรทีนบนอบไหว้
ผลาบุญมาค้า
ปรารถนาอันใดคงลุลลาภได้
อันว่าความดีล้น
บาดว่าความซื่อฮ้าย
คือตั้งเงินคำแก้ว
บาดเม็ดหินเม็ดทรายมีบ่แพ้
อันว่าแนวนามเชื้อ
บาปอยู่ใกล้
คือตั้งจวงจันท์คู้
บาดว่าเชื้อเปลือกไม้

ให้ทำบุญตักบาตร
เมืองฟ้าให้หมั้นทาน
ยมนาให้หมั้นฝัง
ปานนั้นจึงเพื่อพอ
คณิงคุณพ่อแม่
คุณเจ้าแต่ปฐม
องค์พุทโธดวงยอด
บูชาแล้วจึงนอน
ตายายพ่อแม่
ยอไว้ที่สูง
แนมน้ำยूस่ง
โดยด้ามตั้งประสงค์
คนทำยากยิ่ง
ทำได้ชู้วัน
ของแพงหายาก
ชนถ่มบ่ถอง
ปาบึงทำง่าย
บุญนั้นอยู่ไกล
ของแพงหายาก
หาได้ชู้ยาม

บุญมีได้
 คั่นแม่นบุญบให้
 คอยแต่บุญมาค้า
 คอยแต่บุญส่งให้
 คือตั้งเฮามีข้าว
 มีลาบคั่นบเอาข้าวค้อย
 ใผผู้ทำกรรมฮ้าย
 มีแต่สาโหดฮ้าย
 สี้ได้ทุกชยากเยื่อน
 มีแต่เข็ญชิตขวาง
 คั่นแม่นเจ้าอยากขึ้น
 ให้เจ้าเพียรก่อสร้าง
 คั่นแม่นบุญมีแล้ว
 คั่นแม่นบุญบให้
 ชื่อว่าของดีลัน
 ของชี้ย้าย
 บุญบให้
 บุญบให้
 ผู้ใดทำดีไว้
 ผู้ใดทำบาปไว้
 บุญไผเคยคาดได้
 แม่นสินอนอยู่บ้าน
 บุญคาดได้
 บุญบเคยคาดได้

เป็นนายใช้เพิ่น
 เขาสิใช้แต่เฮา
 บ่ทำบุญมันบ่แม่น
 มันสิได้ฮ่อมไต่
 บ่เอากินมันบ่อิม
 ทางห้องแม่นบ่เต็ม
 ปาปังทางโทษ
 สิมาใหม่เมื่อลุน
 ขอขอดแลงกาย
 เคราะห์คอยดำต้อง
 สวรรค์พรหมเทวโลก
 บุญสิยู้ช้อยชู
 แนวดีกะดิงใส่
 ชี้ย้ายกะแล่นโฮม
 คนประสงค้มันอยู่ท่ง
 เต็มบ้านทั่วเมือง
 ยอยไฮกะบ่หย่อน
 แสนสิตีนกะเปล่าตาย
 ความดีสิตึงจ่อง
 กรรมสิใช้เมื่อลุน
 บ่ขวนขวยกะตามช่าง
 เงินล้านกะแล่นโฮม
 บินมาคือนกเจ้า
 กะบินเจี้ยจ้งนกเขา

บุญบ่เคยคาดได้
แสนสืปองไล่คูปเอา

บุญบ่เคยคาดได้
บาดว่าบุญคาดได้
คั้นแม่นบ่บุญบ่ให้
แม่นสืล้อมฮั่วไว้

อันว่าเทียบรูปได้
ยามเมื่อทำทานเสร็จ
อันว่าบุญบุญนี้
แม่นสืฝึกลงไว้

คือหมากอ้อหมากแข้งอยู่พื้น
อันว่าเงินคำแก้ว

คั้นไผมีเพียรทำ
คั้นไผมีความคร้าน

บ่ห่อนได้พบผ้อ
อย่าได้คิดกอบเกื้อ

ให้เจ้าเอาผลบุญ
ทำทานผิวเมียบพร้อม

บุญคั้นบ่เพียรก่อไว้
ทำทานบ่มีใจตั้ง

หวังประโยชน์แต่บ่ทานทอดให้
อันว่าทำทานนี้

ทานชุ่มมือ

มณีโชติคุณโอง
กะหลุดมือไปใต้
แสนสืฮ่อมกะจำห่าง
แสนสืเว้นกะเว้นมา
แสนสืปองกะยินยาก
ทะเลอนเดินแล่นหนี

ถวายเป็นบูชา
กะชื่นใจเบาเนื้อ
แสนดีแวนประเสริฐ

ในดินกะยังเกิด
กะยังปั้นปंगใบ

มันบ่แม่นของไผ
หากสิหวนเห็นผ้อ

กิจการบ่ตั้งต่อ
เงินล้านค่าแพง

กรรมบาปหนาหนัก
ฮ่วมเฮือนเฮียงฮ้อน

ผลบุญบ่เต็มส่วน
สิหมายได้ฮ่อมใต้

หวังปองเป็นประโยชน์
บุญสืได้ฮ่อมใต้

ทานไปบ่จ่ง
เหม็ดเสี้ยงฮ้อน

ทานเสียเสียง
 ทานแบบนี้
 อันว่าทำทานนี้
 ประโยชน์
 โทษฝ่ายพูน
 ทานแบบนี้
 คันอยู่ในเมืองคน
 บุญบวชลูกนี้
 คันพ่อแม่ตายไป
 บวชแทนคุณพ่อแม่
 แทนข้าวป้อนน้ำนม
 ลูกเป็นดั่งสำเภาแก้ว
 ชั่วมสาครใหญ่กว้าง
 บุญบ่เคยเข้าถ้า
 บุญบ่ฮอดยอดแก้ว
 อันว่าบุญบาปนี้
 บ่มีไผบายจับ
 ไผทำบุญบาปไว้
 มันหากเทียมแทบข้าง
 อันหนึ่งคือดั่งกงเกวียนล้อ
 ทางสิหลบลลิกพัน
 ชื่อว่ากรรมดีฮ้าย
 ไผก่อไว้
 เพราะว่าบุญบาปนี้

เหมิดโตกะตามช่าง
 สิพาให้จุ่มจม
 พอประมาณเกิด
 ทางนี้กะบ่มี
 สิเห็นฮ่อมทางสวรรค์
 แม่นบ่จนพอน้อย
 มีมากเหลือหลาย
 สู้สวรรค์เมืองฟ้า
 บุญมากอนันตัง
 พ่อแม่ตนเพียรเลี้ยง
 พาบิดามารดาให้ม้มฝั่ง
 ทางขึ้นสู่สวรรค์
 คล่าไปกะบ่ซอด
 ปินขึ้นกะบ่เล็ง
 คือลมแดดบ่มีผิด
 แดดลมมาอุ้ม
 บ่ไลตนเห็นห่าง
 เสมอด้ามดั่งเงา
 ตามหลังจัวทุกบาดอย่าง
 อย่าหวังถ้อนแม่นบ่มี
 ทั้งสองคือบุญบาป
 ผลสิได้แก่เขา
 เป็นคู่คือเงา

เงาหากไปตามเสา	ชู่ยามบ่มีเว้น
ยามเสาพามันเล่น	พามันเดินเล่น
พามันแอะแอน่เพื่อน	เงานั้นกะแอน่นำ
ยามเสาลุกอย่างย้าย	ย้ายย่างไปมา
ยามเสาเอนหลังนอน	กะแอน่เอนนำด้วย
ยามเมื่อเฮาลงห้วย	ภูผาหลายหลั่น
ยามเฮาขึ้นต้นไม้	ผาล้านด่านเขา
เงากะติดตามเกี่ยว	เกาะเกี่ยวพันธนัง
บ่ได้มียามเหิน	ห่างกันไปได้
ฉันใดแท้	คือบุญกับบาป
มันหากติดต่อกัน	ตามสันบ่เขา
อย่าได้หวังสุขย่อน	บุญเขาสิมาเฟิง
สุขกะสุขเพื่อนพุ้น	บ่มาคุ้มฮอดเฮา
บ่มีไผหนีพ้น	เวรังหากเทียมอยู่
คันเวรมาฮอดแล้ว	สิหนีได้ฮ่อมได้
บ่มีไผเถียงได้	เวรังหากเป็นใหญ่
เวรตายวายเกิดขึ้น	หนีเว้นหลีกบ่เป็น
อันหนึ่งอย่าได้พากันเลี้ยง	คนโจรใจบาป
มันสีกเพื่อนพ้อง	นำเชิญฮ้ายเข้าสู่เฮือน
เป็นตั้งไฟลามไหม้	เผาจนจูดจี
มีแต่เจ็บช้ำไช้	ให้หนีเว้นหลีกไกล
อันหนึ่งคันแมนสมคบด้วย	พาโล่ใบบอด
มันหากมีต้อื้อตื้อ	ทางแจ้งแมนบ่มี
เป็นตั้งเดือนคำค้อย	แรมคำหนึ่งไปดับ
มีแต่วอยวอยไป	ต่ำแสงสุญเศร้า

อันหนึ่งให้พากันงดเว้น	อย่าทำบาปปาปึง
อย่าได้ชิงชังใคร	ผูกเวรเวียนต้อง
ให้มันเหมิดมันเสี้ยง	เวรกรรมเว้นห่าง
อย่าลีนำผูกไว้	ประสงค์ข้าน่าลง
อันว่าความอาฆาต	พยาบาทจองเวร
มันหากเป็นกรรมหนัก	บ่มีทางเสี้ยง
มีแต่อันตายต้อง (อันตราย)	จองจำนำผูก
มีแต่ทุกข์อ้อยต้อย	หนักหน้าบ่ถอย
ใฝ่ผู้โมโหร้าย	โลภพยาบาท
มีแต่อาฆาตซ้ำ	หงำไว้จองเวร
มันบ่เหมิดบ่เสี้ยง	เวรกรรมเกาะเกี่ยว
เจ้าฆ่าข้อยข้อยฆ่าเจ้า	เลิงเรื่อยบ่เซา
คือกากกับนกเค้า	บ่เข้าฮ่อมแกวกัน
แมวกับหนู	บ่อยู่นำกันได้
หมีกกับไม้	พันนังค้อป่า
จอนพอนกับเห่าห้อม	บ่มีมือถักกัน
อันว่าบัณฑิตล้ำ	ทรงธรรมทัดเทียม
กะหากหายากแท้	ในพื้นที่แผ่นดิน
บาดว่าคนชั่วฮ้าย	หิณะโหดแนวทราม
มันหากมีมูลมอง	ทั่วแดนดินด้าว
อันว่าศีลธรรมนี้	ของดีพระเจ้าใหญ่
ใฝ่ผู้เพียรบ่คร้าน	ขยันสู้ลี้ยุ่งเฮือง
ผู้ได้ออดสาหัสสร้าง	ศีลธรรมตั้งต่อ

บ่ได้คิดเกียดคร้าน	การสร้างฝ้ายบุญ
ผู้นั้นแมนสิทุข์ท้อฟ้า	บ่เอิ้นว่าคนจน
แมนสิดำปานกา	กะว่างามควรย่อง
คาดสิทุข์บ่ห่อนมี	คาดสิมีบ่ห่อนไฮ้
คาดสิได้บ่ห่อนเสีย	คาดสิเป็นผิวเมียบ่ห่อนฮ้าง
อยากทุกขให้เป็นนายคน	อยากสาละวนให้มีเมียแมน้อย
อยากให้เขาต่ำป้อย	ให้ขี้ใส่หนทาง
สุขเพราะมีข้าวกิน	สุขเพราะมีดินอยู่
สุขเพราะมีคูนอนนำ	สุขเพราะมีเงินค่าเต็มไถ่
สุขเพราะมีเฮือนใหญ่ปุกระดาน	สุขเพราะมีลูกหลานมานั่งเฝ้า
ทุกข์เพราะบ่มีข้าวกิน	ทุกข์เพราะบ่มีดินอยู่
ทุกข์เพราะบ่มีคูนอนนำ	ทุกข์เพราะบ่มีเงินค่าเต็มไถ่
ทุกข์เพราะบ่มีเฮือนใหญ่ปุกระดาน	ทุกข์เพราะบ่มีลูกหลานมานั่งเฝ้า ๓

หมวดการพูด

คำปากพ่อแม่นี้	หนักเกิ่งธรณี
ผู้ใดหย่าเหยนบ	หากสิเฮื่องเมื่อหน้า
เว้าแหกบ้าน	มันบ่มีเฮื่อง
เว้าแหกเมือง	มันบ่เฮื่องบ่ฮุ่ง
อย่าได้ว่าจาเว้า	ผักกะเดาขมขึ้น
บาดท่ากินลาบก้อย	สิหลงย่องว่าดี
อย่าได้ว่าจาเพียง	เขาฮอขมขึ้น
คำปากอย่าได้ตื่น	คือหม้อปากแบน
อย่าได้แสนแพนหน้า	วาจาเว้าอ่อง
ฝูงหมูญาตีพีน้อง	พงค์เชื้อสิบ่มี
ชื่อว่าแนวคำเว้า	ของคนเกินว่าง่าย

ได้ทั้งหงายและคว่ำ
เขายังเขาก็ยกย่อง
คือตั้งบั๊กเค้าเมา

 คันเฮาทำดีแล้ว

คันเฮาเฮ็ดแมนแล้ว
เขาสีพากันท้วง
เขาสิตีทั้งค่าย

 อย่าได้เว้าฟูฟู

อย่าได้มีโทโส
อย่าได้ว้าจาต้าน
โทษเขามีท้อก้อย

 อย่าได้ถือเขาพุ้น

โทษเขามีท้อฟ้า
เขาบ่มีแถมให้
มีแต่แถมโทษให้

 อย่าได้กวดเขาย่อง

อย่าได้หวีดหวีดเว้า
อย่าได้เมามัวไอ้
อย่าได้เพศกะด้อ

 อย่าได้ว้าจาเว้า

สอนเต่าให้มุดน้ำ
สอนกระบวนความฮู้
สอนความฮู้ผู้เถ่า

คำเว้าบ่อยู่ความ
เขาซังเขากะว่า
หมาเถ่าเห่าแต่เขา

ไผสิซังกะตามช่าง
สิหยั้นหย่อกะช่างเขา
ทั้งเมืองบ่มีเหียง

ขายหน้ากะบ่อาย
ขวัญเพิ่นเป็นกะดัด
ใส่เขาขวัญฮ้าย

เดือนขวัญคนอื่น
อย่าเติมเว้าท้อโป้มีอ
เป็นใจมันบ่แมน

อย่าจาต้านให้ป่วยการ
เงินทุนเบี้ยบาท
ยามฮู้เมื่อลุน

ยอโตเกินฮีด
ประสงค์ซันข่มเขา
โอหังเกินเหตุ

บ่เหลียวหน้าเบ็งไผ
สอนหมาให้เห่า
คำนั้นแมนบ่ควร

ครุบา มันผิดฮีด
ไผสิเว้าว่าดี

สอนให้หมีกินเผิง
 สอนให้ปลาอุดน้ำ
 สอนให้กุมภีร์แช้
 สอนให้แช้ล่องน้ำ
 อย่าได้ติโทษทั่ว
 มันหากเห็นของกิน
 ติแต่แมงวันฮ้าย
 โตหากเหม็นอุตอยู่
 ติแต่ควายบั๊กเลฮ้าย
 ติแต่แมงหมี่ฮ้าย
 ติแต่เปิดไก่อตื้อ
 มันหากเห็นของกิน
 ติแต่จัวควายหมั้น
 มันหากเห็นบ่อนได้
 ติแต่คนเขาฮ้าย
 ติแต่ค่ออิ่งเฝ้า
 อย่าได้ทวลหาเชื้อ
 ลิ่นบมีฮั่วล้อม
 ไผ่ผู้ความคิดตื่น
 ตัณฑาจับแก้ที่น
 ตัณฑาแย้งทำให้
 คือตั้งเข็มหมื่นเล่ม
 ทางเส้นเค้า
 อย่าได้เที่ยวทางฮก

อายหมีมันสิว่า
 มันสิเย้ยเหยียดสี่
 ลงหนองลอยล่อง
 คำนั่นบ่ค่องคือ
 ปวงหมู่หุมหามา
 จั่งแล่นวนเวียนอ้อม
 ตอมโตอยู่ไผ่ไผ่
 สิติได้ฮ้อมได้
 ปักตุสวบ่อัดที่
 ดินซินบ่ล่ำเพิง
 เต้นตอดตามขา
 จั่งแล่นวนนากัน
 เฮียวหนามฮั่วไฮ้
 จั่งเทียวหมั้นอยู่คน
 ภายโตบ่เตื่องต่อ
 คอเจ้าผั้นแห่งจน
 คนพาลเว้าบ่แมน
 มันสิเว้าดำเขา
 ผญาเบาใจหม่อ
 ลงหม้อแผ่นแดง
 มโนมัยแสนแสบ
 แทงดินแตกสมอง
 อย่าได้กวาดหนามปก
 ปาดงเสื่อฮ้าย

อย่าได้เหลือแต่दान
 เว้าบ่เป็นประโยชน์
 เว้าไปหลายแห่งกว้าง
 คืดไปหลายเว้งว้าง

อย่าได้ฟังคำสั้ม

ค้นฟังคำสับส่อเว้า
 โมโหโทโสนี้

ให้ค่อยจากกล่าวदान

อย่าได้โสคำเว้า

คำบ่ใหญ่ฮีบขึ้น
 คือกาเห็นก่องข้าว

ชาติแมงเม่าบินอยู่ฟ้า

คนทั้งหลายเพิ่นคำข้าง คำต่างเกวียนงัว

คำผ้าผืนแพรวา
 เจ้าสังเทียวหาคำ
 คือดั่งเชื้ออึ่งเผ้า

อย่าได้เว้าหลอกล้อ

เขาวาคนโลเล
 เขาสิแถมพรให้
 มันสิกุดสิกิน

ค้นสิปากกล่าวदान

ให้มันจริงมันจัง
 ให้มันเห็นกกเหง้า

โวโวพันเพื่อน

ผีฮ้ายสิแล่นดำ

คือกวางเดินท่ง

คือช่างอย่างดง

สิเสียเกลือมือห้าห่อ

สิเสียเจ้าผู้ฮักแพง

สิพาโตตกต่ำ

คำถ้อยให้ม่วนหู

คำบ่มีหาใส่

หาได้ใหม่แถม

เทิงเถียงนาสับตอด

บ่มีมัมปากอึ้งยาง

คำต่างเกวียนงัว

คำแพงเงินล้าน

ตัวคำพलग่าย

คำเว้าฆ่าโต

เว้าม่อตัวเป็น

ปากบอนกินม้อน

เอาไฟเผาจุด

กินค้อนก่อนงาย

ให้ตามฮีตคลองธรรม

จั่งค่อยนำมาเว้า

เห็นแกนฮากแก่น

ให้มันแน่นจั่งด้าน	ประมาณดีแล้วจั่งจา
อันนี้คำโบราณเพิ่นว่า	เอาแต่บ่อนตาเห็น
บ่ได้เอาตาเสื่อ	อยู่ตงมาว่า
เอาแต่คลองคนว่า	คลองผีบ่มาว่า
บ่ได้เอานอกฟ้า	จาด้ด้านให้ป่วยการ ฯ

หมวดการกิน

กินแกงให้เจ้าชอมดูกำง	คาคอสีจิ้มยาก
คันดูกมันไปอยู่ค้ำง	กินน้ำสิปปลง
กินแกงให้เจ้าชอมดูกำง	คาคอสีจิ้มยาก
ห้าดูกคากหว่างแซ้ว	ใสสีจิ้มช่อยอวน
กินปลาเจ้าอย่าได้กินไส้	ตบไตปอดตยอ
คันแน่นกินฮอดทอ้ง	สีหนาวจ้อยจ้อยไซ
ให้กินแต่โตไซโหล	ตบไตให้ผู้ใหญ่
ผู้ใหญ่ันั้น	กินได้ชูอัน
อันว่าของหวานนั้น	เป็นลมล้มง่าย
กินหลายเป็นแม่ทอ้ง	พุงโป้ทอบุง
กลางเทื่อกินฮอดทอ้ง	เป็นลมทอ้งยั้ง
กลางเทื่อปวดหัวซ้า	แถมไข้วังเวียน
คันอยากอายุยั้ง	ยั้งยั้งหลายปี
ให้เจ้ากินเข้าฮ่อ	ก่อนงายยามเช้า
หรือสีกินยามซ้าว	เนาว์นอนค้ายค้ำ
กินชุ่มมือ	มีเว้นแห่งดี
ของขมเป็นยาแก้	กองลมอันวิเศษ

ขอให้สังเกตไว้
 อันว่ายาของแก้
 มีแต่ขมซึกไซ้
 ยาตีมันหากกินยากแท้
 ทั้งเหม็นทั้งคาว
 คั้นหากเฮากินได้
 อันความเจ็บป่วยไซ้
 อันว่าของกินนั้น
 คั้นหากเป็นโทษแล้ว
 อันว่าของกินนั้น
 แแนวไต่กินยิ่งท้อง
 คั้นสิกินของไต่
 คั้นให้โทษท้องไส้
 ของบ่เป็นตาจิ้ม
 ของบ่เป็นตากัด
 ของบ่เป็นตาส้ม
 มันสิยากคอบท้อง
 คั้นสิอ่อมจ้ำ
 มันสิใสเจงเลง
 คั้นสิปั้นแล้วจ้ำ
 มันสิเสียคำกิน
 คนเกิดมากินข้าว
 คั้นแม่นเงินจี้แล้ว
 จักกินดิบได้

ภายหน้าหากสิเห็น
 โรคาพยาธิใหญ่
 หวานจ้อยแมนบ่มี
 ทั้งฝาดทั้งขม
 ขึ้นพุงพวนท้อง
 คุณมีมากยิ่ง
 บ่มีใกล้ห่างไกล
 ให้ชิมดูตมดูต
 วางถึมอย่ากิน
 มันมีหลายสิ่ง
 ตนเจ้าอย่ากิน
 ให้ชิมดูตมดูต
 วางถึมอย่ากิน
 อย่าสิจุ่มลงตัก
 อย่ากินให้พวนท้อง
 อย่างกินให้เปรี้ยวปาก
 เทียวซี้ยังคั้น
 อย่าสิใส่น้ำหลาย
 บ่เป็นตาจ้ำ
 อย่าฟ้าวจุ่มลงเล็ก
 ขาดคาคำข้าว
 ปูปลาขึ้นต่อน
 แนวนั้นจั่งค่อยกิน
 คือตั้งเดรัจฉาน

ให้สู้จักแต่งงาน	แซบนิ้วแสงกล้า
ยามกินให้เจ้าคิดถี่ถ้วน	คักแน้ในมโน
อย่าได้กินมำมา	สิ้นคลองคำด้าน
กินให้พอประมาณด้าม	โดยดีถ้วนถี่
จักได้อายุยั้ง	จีรังเถ้าแก่ตาย
คั่นกินโลกลิ้นลัน	เกินกว่าพอดี
กะบมียืนยาว	แก่วัยชิวังเมี้ยน
เหมือนดั่งดาวพราหมณ์เฝ้า	ซุยชะโกแต่ปางก่อน
เฝ้าหากห้องแตกม้าง	ตายถ่มคอบกิน
เห็นว่ากินซ้ออ้อย	ผญาหลังไหลมา
สิมีปัญญาเล็ก	กว่าคนทั้งค้าย
กะหากเห็นมาแล้ว	ในนิทานปางก่อน
เสียงเมียงกินซ้ออ้อย	ผญาล้ำลิ้นคน ๆ

หมวดอนิจจัง

ยามเมื่อเถ้าแก่แล้ว	เนื้อเหี่ยวหนังยาน
หูดาสี	บ่ค้อยิ่งน้อย
ตีนมือเศร้า	ตนโตเหลืองเหล่า
ตาบ่แจ้ง	หูนั่นกะบไซ
ยามเมื่อลูกย่างย้าย	ยัวะระยาดลีลา
แขนขาโซ	แคงโงงอแง้น
บ่ได้แสนแพนหน้า	โสภาคคือเก่า
ยามเมื่อเถ้าแก่แล้ว	แนวนนี้ซู่คน

อันว่าความตายนี้	แขวนคอทุกบาดอย่าง
ไผ่กะแขวนอ่อนต่อน	โดยด้ามตั้งกัน
อันว่าความตายนี้	เปิงเป็นทั้งโลก
คั่นมันมาฮอดแล้ว	หนีได้กะบ่กลายเป็น
อันว่าโลกียะกว้าง	เมืองคนมันบ่เที่ยง
มันหากเหียงซ้อยง้อย	คือค้อยตลิ่งของ
กลางเทื่อศิษย์กลับได้	เป็นครูสอนสั่ง
กลางเทื่อลูกออกกัน	สอนส่พ่อแม่คิงกะมี
กลางเทื่อแนวเด็กน้อย	สอนคนหัวต่อน
กลางเทื่อลูกไพร่บ้าน	สอนท้าวบ่าวพญากะมี
โลกนี้มันหากวนเวียนเกี่ยว	สงสารกลับเกิด
ไผ่ว่าไผ่เลิกล้ำ	ค่านั้นแม่นบ่ควร
กลางเทื่อเฮาดีแล้ว	ภายหลังกลับชั่ว
กลางเทื่อเฮาชั่วแล้ว	ไปหน้าผ่นเล่าตี
อันว่าโลกียะนี้	บ่มีแนวตั้งเที่ยง
มีแต่ตายแตกม้าง	ทะเลอนลุ่มเกลื่อนหาย
ชื่อว่าความตายม้าง	ไกลกันเจียรจาก
คั่นบ่มีมโอะชะกว้าง	สิเทียวผ้ออยู่เลิง
ชื่อว่าสงสารนี้	วนเวียนผลัดเปลี่ยน
มีแต่เวียนแต่เกี่ยว	คือล้อรถยนต์
บ่มีไผ่หนีม้ม	เกิดแก่เจ็บตาย
มีแต่่วนเวียนติด	ต่อกันเลิงเรื่อย

อันว่าเชื่อชาติจ้อง
 बातว่าชาติาหลุบ
 बातว่าชาติาขึ้น
 बातชาติาตกต่ำค้อย

อันว่าสงสารซัง
 คั้นเวรมาคอบแล้ว
 แม่่นสิบินเทิงฟ้า
 แม่่นสิเหาะอยู่ฟ้า
 ไผหากคองคอยท่า
 คือดาวเดือนอยู่ฟ้า

อันว่าคนตายแล้ว
 คือตั้งไผมอดแล้ว
 อย่าได้คองคอยท่า
 มีแต่ตายแล้วจ้อย
 อย่าได้พากันให้
 ให้นำหม้อกระเบื้อง

คันกรรมมาถึงแล้ว
 บมีไผแก้ทัน
 อันว่าสงสารนี้
 คือมดแดงไต่ขอบดั่ง
 เสาว่าเสางามแล้ว
 แวงแวงหัวยุ่มยุ่ม

คันก่องกะยังหุบ
 หลุบลงคือจ้อง
 ขอนขวางกะลอยล่อง
 นอคำกะเล่าขวาง
 กงเวียนกำฮอบ
 ลิวอนไหว้กะบฟัง
 เวหากะตามช่าง
 กะลงพื้นแผ่นดิน
 คนตายสิกลับต่ำ
 คองแล้วกะเปล่าตาย
 บมีไผเห็นง
 บมีฮ้อยอมไป
 คนตายสิกลับต่ำ
 ตายแล้วบ่หอนคิน
 นำคนตายตกป่า
 ยังสิได้คัวขอ
 จำใจจำจาก
 คือได้โลกเฮา
 เวียนตายเวียนเกิด
 เวียนแล้วคอบเลิง
 ยามเฮายังเป็นหนุ่ม
 แวงแล้วเปิดบ่เป็น

ถึงเมื่อยามเฮาเถ้า	แยงเงาเป็นตาหน้าย
เป็นพุยลุ่มพ่ายลาย	เห็นแล้วหน้ายสะอาย
กลางคนเสียทั้งซู้	ทั้งเมียและลูกอ่อน
กลางเทื่อเสียต่อนซิ่น	ทั้งซ้าต่อนปลา
มีหมาผันขาด่วน	มีแมวผันขาด่
มีเป็ดผันปากบุ่ม	มีม้าผันปากเป
ผู้เพิ่นไปค้า	ทางไกลยังกลับต่าว
แม่นบ่กลับต่าวบ้าน	กะยังฮู้ข่าวสาร
แต่ว่าการตายนี้	บ่มีไผเห็นใจ
จักว่าตลกเขตก้า	เหนือใต้ฝ่ายใด
จักไปตีหรือฮ้าย	บ่มีไผได้ข่าว
ฝูงหมูญาติพี่น้อง	เฮ้ให้อ้ำหา
โลกนั้มันหากตั้งเที่ยงหมั้น	คือเกิดแก่เจ็บตาย
ขอหญิงชายคณึงคิด	เกิดตายให้เห็นแจ้ง
ศีลห้าศีลแปดนั้น	โลกแต่งปางปฐม
อันว่าศีลทานเฮา	หมั้นคณึงอย่าโลเว้น ฯ

หมวดอย่าลืมน

คันได้เป็นใหญ่แล้ว	อย่าลืมนคุณพวกไพร่
คันหากไพร่บ่พร้อม	แปลงบ้านกะบ่เฮือง
คันเจ้าได้นั่งบ้าน	เป็นเอกสูงศักดิ์
อย่าได้ไวโวเสียง	ลั่นคนทั้งค้าย
แนวว่าเป็นนายนี้	ให้หวังดีตอมไพร่

ค้นหากไพรบ่พร้อม
 ค้นเจ้าได้ซี้ข้าง
 มันหากตีคนทาง
 ช้างนั้นตียามเช้า
 ตียามเช้าเขตห้อง
 อันว่างัวควายนั้น
 ยามฝนได้แก่กล้า
 มันหากตีไปกำ
 ได้แก่เกวียนแก่ข้าว
 ค้นเจ้าได้ซี้ข้าง
 ท่าชโมยมาลัก
 ลางเทือกวางฟานเต็น
 บาดท่าได้ต่อนขึ้น
 ค้นเจ้าได้ซี้ข้าง
 อย่าได้เสินเสินหัว
 ตั้งแต่เชื้อชาติข้าง
 มันกะยังตกตม
 ชื่อว่ากุญชรข้าง
 ตายย่อนมดแดงน้อยน้อย
 ค้นได้นั่งตั้งอี่
 อ्यानมันเพพังหัก
 อ्यानเจ้ามรณังเมี้ยน
 ค้นแมนเป็นจั้งชั้น

ลีเสียหน้าบาดเดิน
 อย่าลืมหมึงัวควาย
 ต่างตีคนกำ
 สงครามได้ซี้
 เมืองกว้างอาจอง
 มีคุณล้นค่า
 ยามแล้งได้แก่พิน
 ทำการทางเถื่อน
 ทั้งได้ใส่ไถ
 อย่าลืมหมูหมูหมา
 ลีเห่าหอนให้มันอ्यान
 กลางดงลีได้ไล่
 ยังลีโ้อ้วาคุน
 อย่าฟ้าวเปิดดั่งเหิน
 แหยงสิพานพาฮ้าย
 แสงยิงสูงศักดิ์
 หล่มคลองคาค้อย
 พลายสารสัตว์ใหญ่
 แนวนี้กะหากมี
 อย่าฟ้าวเปบใจหัว
 ลีสั่งกันบ่ทันแล้ว
 ตายไปคอบดั่ง
 ลีโอยโ้อเมื่อลุน

อันว่ายุ่งยางตัน
 บาดว่าเครือหญ้าป่อง
 อันว่าแวนนามอ้อ
 เพราะว่ามันบตั้ง
 คั้นได้กินลาบก้อย
 ได้กินพาเงินพาคำ
 คั้นเจ้าไปพบผ้อ
 อย่าได้โลลิมปะ
 คั้นได้กินกะปิแล้ว
 บาดท่าเสาแตกบ้าน
 อย่าลืมหุบหมากหมี้
 อย่าลืมลปลาแตกดวง
 คั้นเจ้ามีสุขแล้ว
 คั้นได้กินตอนขึ้น
 โตว่าโตดีแล้ว
 โตว่าโตเลิศล้ำ
 โตว่าโตกะดัด
 โตว่าโตจ้อก้อ
 อย่าได้จงหองอ้อ
 โตว่าโตเลิศแล้ว
 คั้นเจ้าได้ขี้ม้า
 ย้านเจ้าเพพังหัก
 คั้นได้กินปลาแล้ว
 บาดท่าปลาขาดหม้อ

ลมตีหักท่อง
 ลมต้องกะบ่เพ
 ลมตีมันบโค่น
 ยืนสู่อลอม
 อย่าลืมแจ้วแพรวผัก
 อย่าลืมกระเบียนฮ้าง
 น้ำพริกเมืองไทย
 แจ้วบองทางบ้าน
 อย่าลืมคุณปลาแตก
 ยังสีได้จ้อมกิน
 ของดีตั้งแต่ปู่
 ตำส้มหมากหุงเฮา
 ผักตำนินบ่อยากเบ็ง
 ปลาแก้งบ่อยากเหลียว
 ภายหลังเข่าผั้นแห่งยัง
 เขาซ้าผั้นสิ้นโต
 เขาผั้นแห่งกะด้อ
 เขาผั้นขึ้นนั่งตอ
 สะหวาโตอวดเก่ง
 เขาพุ่นผั้นสิ้นโต
 อย่ากั้งฮ่มแฮแถม
 ถึกตอดำต้อง
 อย่าลืมปูปละปล่อย
 ยังสีได้ปนปู

ค้นได้เที่ยวไปได้
 อย่าได้ลืมหัดด้านด้าว
 ค้นเจ้ามีสองแล้ว
 บาดท่าเป็นฮ้างหม้าย
 ค้นโตได้ดีแล้ว
 หินบ่ของฮะให้
 อย่าได้ทำเพศเพียง
 มันหากเหลือแต่ฮ้อง
 อย่าได้อีฮ้อง
 มันหากเหลือแต่ฮ้อง
 ค้นเจ้ามีแหแล้ว
 ค้นเจ้ามีข้ายแล้ว
 นกเขาเข้าอยู่ตุ้ม
 แม่บ่สิ่งฮอยคอนเงินคอนคำ กะปลื้มคอนไม้
 ขนบ่ทันปกท้าย
 ปีกบ่ทันหุ้มกัน
 สิบตำลึงอยู่ปากน้ำ
 สองสลึงมามือ

ทางไกลประเทศอื่น
 เมืองบ้านเก่าหลัง
 บ่กลัวผอย่าฟ้าว่า
 สิมาไอใส่เขา
 บ่มีครูอย่าฟ้าว่า
 แนวพรั้าแม่นบ่คม
 หัวเพียงเพศอึ่ง
 คำว่าฆ่าโต
 คือแมงอีจกจัน
 ทางห้องเปล่าแปน
 อย่าลืมหิงห่างกระต่าย
 อย่าลืมห้วนกโก่นา
 เหงาหง่วมทนทุกซ์
 กะอย่าเหินเหียนแล่น
 อย่าสิห้าแต่สิขัน
 อย่าได้อ่าวคณิงหา
 ให้ฮีบกำเอาไว้ ฯ

หมวดใคร่ครวญให้รอบคอบ

ค้นสิทำเพียรสร้าง
 ค้นหากคิดถึถ้วน
 เจ้าอย่าได้โลภเลี้ยว
 ให้เจ้ามีคมเดียว

การใดให้คิดฮ้ำดูถ้วน
 ดีแล้วจึงค่อยทำ
 เป็นเกี่ยวหลายคม
 แต่สั้นกับด้าม

อย่าสิเห็นแก่ได้
 มันสิเสียของโต
 อย่าได้พากันดื้อ
 อย่าสิเห็นแก่ได้
 อย่าสิเห็นแก่ได้
 ลางเทื่อไซคบให้
 ตั้งแต่เงาะฮูปฮ้าย
 ยังได้เป็นราชา
 เห็นว่าปลาทอตัน
 บาดท่าตันเจ้าหลูกูเจ้าฮ้าง
 ซึ้นบ่เป็นต่อนอย่าง
 กินบ่ทันลงคอ
 คันแม่นกินเหม็ดแล้ว
 คันมันลงฮอดท้อง
 ซึ้นบ่เป็นต่อนอย่าง
 อย่าได้กุมเอาเกลือ
 ให้ค้อยอดค้อยแง้น
 อย่าได้หันหลังกลับ
 ให้ค้อยตักค้อยต้อน
 ให้ค้อยหวัดค้อยสา
 คันหากเป็นตาหย้า
 อย่าได้นั่งเค้าเมา
 ให้ค้อยคิดค้อยแก้

ของเพิ่นมามีอ
 เมื่อลุนดูฮ้าย
 มือไวลักลอบ
 สิมาใหม่เมื่อลุน
 ขนุนหนามหน่วยใหญ่
 เลยสิได้หน่วยแมง
 ยังได้กล่อมรจนา
 ซ่าลือทั้งค่าย
 หมายถึงดำปลาแตก
 สิพายซ่องเป็งตั้ง
 อย่าฟ้าวอวหาแกง
 อย่าจาสิคาแค้น
 ภายลุนอย่าได้จ่ม
 เฮฮ้องกะบ่คีน
 อย่าฟ้าวอวหาแกง
 เอียบลงดูฮ้าย
 ให้ค้อยแล่นค้อยไป
 ต่าวคีนคาค้าน
 สิเห็นต้อนโตปลา
 อย่าสิเซาวางไว้
 ให้ทำกินฟ้าวฟิ่ง
 มัวเว้าแม่นบ่ดี
 ให้ค้อยแก้ค้อยตึง

ให้ค่อยชุตค่อยชน
ให้ค่อยทำเพียรสร้าง
ให้ค่อยอดค่อยแน่น

ยามสิลุยกอย่างย้าย
บาดท่าตีนตำตอ
ยามเมื่อตำตอต้อง
ผันสือออกปากต้าน

โตแมนฮากไม้่น้อย
ทงแต่เป็นขวานคม
แนวว่าหนูซิงน้อย

ปลายดาบมันหากแหลมอยู่แล้ว

คันสิเทียวทางน้ำ
คันสิเข้าป่าไม้
คันสิปีนภูขึ้น
คันแมนกินข้าวแค้น

คันสิเทียวทางกว้าง
คันสิเทียวทางไกล
คันสิเทียวทางเว้ง
คันสิขึ้นต้นไม้

คันสิถ่มน้ำลาย
คันสินั่งยองย่อ
เห็นว่ายาวเหือกเหยื่อย
ลางเทือเป็นแนววง

ให้ค่อยคนค่อยค้า
อย่าวางใจให้ค่อยแล่น
ยังสิได้ต่อนคำ

ให้เหลียวเบ็งปลายตีน
สิว่าเวรมาต้อง
เฮียวหนามปักปวด
จาป้อยตำหนาม

อย่าไปสั่งสอนขวาน
สิฟาดพินทะลายม้าง
สั่งจาเลียคมดาบ

สิพินม้างเสียบแหง

ให้หาเฮือลำใหญ่
รองเท้าให้ใส่ตีน
ปีนเสียให้ถักช่อง
ให้หาน้ำล่องลง

ให้หาฮ่มบังบด
ไถ่ถุงให้มีพร้อม
ให้หาทิงบังใหญ่
ให้หาท่างป่องลง

ให้เหลียวเบ็งป่อง
ให้เหลียวเบ็งหว่างขา
อย่าฟ้าว่าปลาไหล
สิตอดตายมีฮู้

เห็นว่าเบเบฮ้าง
 ลางเพื่อเป็นชาติเชื้อ
 เห็นว่ากองฝอยน้อย
 ลางเพื่ออยู่ลิ
 เห็นว่าขอนลอยน้ำ
 ลางเพื่อลงแช่น้ำ

เห็นว่าแนวเสือเถ่า
 ลางเพื่อเห็นหมู่เนื้อ
 เห็นว่าเหวกเหวกฮ้าง
 ลางเพื่อเสียงทำทาน
 เห็นว่าอีฮ้าง
 ลางเพื่อเสียงเห่าห้อม

เห็นว่าเปอเคอตั้ง
 ลางเพื่อเป็นตอนจ้วน
 เห็นว่าไค่หน่วยแก้ว
 ลางเพื่อโห่งโห่งใส
 เห็นว่ามีเงินลั่น
 ลางเพื่อถงขาดกัน
 เห็นว่ามีเงินแล้ว

ลางเพื่อลั่นมันหากเจ็บย่อนแซ้ว
 เห็นว่ามีสุขแล้ว
 ลางเมื่อสุขบ่ล้วน
 คັນสิถ่มน้ำลาย
 คັນสิเต็นข่วมฮ่อง
 คັນสิถาม

จ้วงเฮาอย่าฟ้าว่า
 เสือฮ้างสิคาบคอ
 อย่ากลอยใจฟ้าว่า
 ในหั้นสิตอดตาย
 อย่าคองคอกว่าขอนดอก
 หลายมือสิบ่ไป
 จำศีลอย่าฟ้าเชื้อ
 ศีลสิม้างแตกกระเด็น
 อย่าฟ้าว่าเสียงกบ
 สิตอดตายมีฮู้
 อย่าวางใจว่าจักจั่น
 เขียวเกี้ยวกะหากมี
 กลางภาซ้อย่าฟ้าอยาก
 กินแล้วสิบ่ย็น
 อย่าฟ้าเวิบใจหัว
 หน่วยขวางไผสิฮู้
 เต็มถงอย่าฟ้าอ่อง
 สิจนฮ้างเมื่อลุน
 บ่กลัวไผอย่าฟ้าว่า
 บ่เหลียวแลพวกเพื่อน
 สิเหลียวหน้าเบ็งไผ
 ให้เหลียวเบ็งบ่
 ให้เหลียวเบ็งหนาม
 ให้เหลียวเบ็งหน้า

พริ้วเข้าอย่าฟันแสง
คั่นแมน่ได้โชคแล้ว

ของพื้นแพงอย่าเข้าใกล้
อย่าหลงมัวเมา ฯ

หมวดฟังพาอาศัยกัน

อันว่านาวาล้ำ
คั่นบ่พายถ่อค้ำ
บัวอาศัยเชิงน้ำ
ไพร่กับนาย

เสื่อสาบซ้าง
ป่าอาศัยสัตว์สิ่งฮ้าย
เฮาอาศัยพวกพ้อง
เขาเกาะอาศัยเฮา

ชูคนชูได้
บ่มีใผอยู่ได้
เฮาอาศัยเชิงบ้าน

คั่นหากเฮาหนีเสีย
คั่นเฮาหนีไกลบ้าน
บ้านสิเป็นเหล่าเฮี้ย

อันว่าแนวคนนี้
เจ้าพึ่งซ้อยซ้อยพึ่งเจ้า

อันว่าโลกีย์นี้
อยู่แต่โตคนเดียว
มีไซกะหวังได้กินกุง
บ่ห่อนคองกินสัตว์

ลำงามดูอาจ
บ่มีได้เล่นไป
ปลากะเพ็งวังตม
กะเพ็งกันโดยด้าม

กวางฟานอาศัยป่า
จ้งหนาแน่นมีตมุง
น้องนุ่งสหายเกลอ
จ้งได้เป็นเมืองบ้าน

อาศัยกันทุกหมู่
โทหนโทอยู่ผู้เดียว
บ้านกะเพ็งบุญเฮา

สิเกิดเป็นดงไม้
เฮือนซานสิเป็นป่า
เครือเกี่ยวมีตมุง

ฉันเดียวบ่มีต่าง
จ้งเลิงเรื่อยสิบมา

บ่ห่อนอยู่เดียวเป็น
ห่อนลือเป็นเมืองบ้าน
กบเขียดในหนอง
อยู่เหิงปลายไม้

มีไหมบ่มีครั้งย้อม

ดำบ่แดงพอกะเทิน

มีไหมบ่มีครั้งย้อม

คั้นบ่หาฟิมฟัด

มีไหมบ่มีเข็มห้อย

มีเข็มบ่มีไหมห้อยกัน

มีปลาบ่มีหม้อ

หม้อคั้นช่างเขาบ่ปิ่น

บวยบ่มีด้าม

เขาสิเอ็นกะโปะหมากพร้าว

จอบ่มีด้าม

บุงบ่มีสาย

เหล็กในบ่มีหลาแหล่ว

มีผ้าบ่มีลูกเต้า

มีครรรภ์บ่มีผ้าซ้อน

มีลูกมีย้อนซู้

มีผมบ่มีหวีบ่ป้อง

มีปากบ่มีเขี้ยวบ่ป้อง

มีวังบ่มีขอนแก่น

มีเชื่อนบ่มีพ่อหย้าว

มีกลองบ่มีหนังหุ้ม

มีหัวผมบ่พร้อม

สิเป็นปานชาวกะเลิง

ส่วนสิเสียเชิงผ้า

มันบ่ห่อนแดงเอง

ตำทอบ่มีแล้ว

สิเอาหยังหีบแล้ว

สิหีบได้ฮ่อมได้

สิเอาหยังแกงอ่อม

บ่มีได้อ่อมแกง

สิเสียทรงเสียวาด

บ่มีเอ็นว่าบวย

สิเป็นบ่วงตักแกง

สิกลายเป็นทอฮ้าง

สิกลายเป็นเหล็กสวาน

เขาสิเอ็นแม่หมั้น

มานทางเขาสิวา

เขาสิเฮียงใส่ทาง

สิเป็นฮังนกเปิดป้อง

คางสิบ้ำใส่ตั้ง

พรานแหบ่มีหย่อนมือแล้ว

โจรสิเข้าลักของ

สิเป็นฮางผักบัว

เขาสิเอ็นเดินหา

มีเกวียนบ่มีจัวพร้อม	ลีเอาหยังลากแก่
เกวียนบ่มีไม้ค้ำ	หัวสิจ้ำใส่ดิน
มีเชื่อนบ่มีคาว	ลีเอากลอนไปพาดใส่เด
ค้ำวคั้นบ่เอาตอกกิว	ลีไปหมั้นบ่อนใต้
มีเชื่อนบ่มีฝาแ้ม	ลมมาสีหนาวหนาว
ยามหนาวบ่มีผ้าห่มตุ้ม	ลีไปเอาอุ้นบ่อนใต้
มีเชื่อนบ่มุ่หญ้า	ฝนตกมากะสิฮั่ว
หญ้าคั้นบ่เอาตอกกิว	ลีไปค้ำงอยู่จั่งใต้
มีวัดบ่มีพระเจ้า	ลีเอาหยังเป็นที่เพ็ง
มีเชื่อนคั้นบ่มีแม่หย้าว	สิสุขได้ฮ่อมใต้
มีเงินบ่มีค้ำห้อย	แสนสิออยกะบ่อยู่
มีค้ำคั้นบ่มีอันอ้อย	ออยไ้อ้กะบ่ฟัง
มีเงินบ่มีค้ำเฝ้า	จาหนีมือฮ้อยเทื่อ
มีทองคั้นบ่มีอันอ้อย	ออยได้กะบ่ฟัง
ค้ำค้ำลั่นขอขอดเป็นแหวน	สีแดงสุกกะเพราะมีหัวแก้ว
คือคนฮู้วิชาการหลายอย่าง	กิริยาช้อยอยู่ชู้ขึ้นกะจั่งเฮือง
จอมปลวกอัน	ชุดกันเป็นโพน
แม่นสิเป็นโพนสูง	ชู้ไกลเห็นแจ้ง
คั้นบ่มีสาขาไม้	ใบเขียวปกห่อ
กะบ่คูอาจแท้	โพนนั่นเปล่าแบน
สาบ่มีตมค้ำง	ปูปลาบ่มีแก่น
ดงหลวงบ่มีไม้ไผ่เฮี้ย	เสื่อข้างกะพ่ายหนี
ชาติทีนาเงินน้ำ	ลีเป็นบะชู้กระต่าย
เป็นชายบ่มีคู่ช้อน	แปลงสร้างบ่ฮุ้งเฮือง

มีเกวียนบ่มีงัวพร้อม	ลีเอาหยังลากแก่
มีเฮือนบ่มีฟ้อหย่าว	โจรสีเข้าลักของ
มีหนองบ่มีน้ำ	บัวบานสิแห่งเหี่ยว
เป็นหญิงบ่มีคู่ซ้อ	แลงเข้าบ่าวสิโฮม
ให้ออดกินส้มไว้	สูงอมสิหวานแซบ
ให้ค้อยอดค้อยเยื่อน	ยังสิได้ต่อนคำ
ให้ค้อยอดค้อยเยื่อน	กินชิงตางข้า
ให้ออดกินข้าบ้าน	ซามผ้อข้าตง
ให้ค้อยอดค้อยเยื่อน	กินข้าตางชิง
ให้ค้อยอดค้อยเยื่อน	กินลิงตางกระต่าย
ให้ออดเว้าผู้ฮ้าย	ซามผ้อผู้ดี
ครกบ่ห่อนขาดสากส้อม	เยี้ยเหล้าสิขาดหนู ได้ลือ
ปูปลาบ่ห่อนขาดน้ำ	นทีหลวงบึงโบกข์
โคกบ่ห่อนขาดต้นไม้	ยุงด้วง่าสูง
ดงหลวงบ่ห่อนขาดเผิงดงเสอเพอ	บ่ห่อนขาดหมากแงง
ดงแสนกวางบ่ห่อนขาดอีเก็ง	หมีเหม่นบ่างชะนี
อันว่าดงหลวงกว้าง	เสื่อสาางได้เพ็ง
บ่มีเสื่อและข้าง	ดงกว้างกะเล่าแปน
เวียงวังกว้าง	ชาวเมืองได้เพ็ง
คือเฮือแพเพ็งน้ำ	นทีกว้างได้ล่องลอย
หญิงสิตีได้	ย้อมมีคู่ผัวขวัญ
ลำพังหญิงเดียวตาย	ห่อนลือสิตีได้
ดงหากอาศัยไม้	จึงหนاتاตั้งอยู่
คือเฮือแพอาศัยแม่น้ำ	จึงลอยได้ล่องไป

อันว่าจันทโศกแจ้วดวงเดียว บ่หอนค่องคือแล้ว
 ดาวบ่มีแวดล้อม จันทรเจ้ากะบ่เสื่อง
 ดงบ่มีไม้ สีเอาหยั่งมาเป็นป่า
 สาบ่มีหญ้าป่อง ปลาสิชนบ่อนไต่
 เสือได้กินเนื้อ เพราะป่าไม่มีหนาม
 ป่าไม้งาม เพราะว่ามีเสือเฝ้า
 นกบ่อยู่ป่าไม้ ในดำนดงหลวง
 เพราะบ่มีแนวกิน จังได้โลวางเว้น
 ช้างบ่อยู่ป่าได้ เพราะป่าไม่เป็นที่
 ช้างบ่มีแนวกิน กะสบพวงพวนท้อง
 หงส์หากบ่แก่น้ำ สาใหญ่สะพังเงิน
 เพราะบ่มีปูปลา เปลาแปนตายตุ้
 ปลาบ่ยินดีด้วย ชลธิ์เงินขาด
 หงส์หากชมชื่นเต้า สะพังด้วยดอกบัว
 ปลาอยู่น้ำ บ่หอนขึ้นเทิงบก
 มันหากอาศัยเนา อยู่นอนในน้ำ
 นกบ่ยินดีด้วย รุกโขบ่มีฮ่ม
 สาบ่มีหญ้าป่อง คณาเนื้อบ่สงวน
 นกบ่หอนหนีไกลน้ำ หากินไกลถิ่น
 ควายบ่หอนหนีบวงน้ำ กินหันพร้านอน
 นกเขาเปิดเข้า นกกาเวาเปิดไข่
 นกใส่เปิดด้วง โงเงี้ยวเปิดโกน (งู)
 ตึกแหหวังเอาปลา เอ็ดนาหวังเอาเข้า

พันโพนหวังปลุกถั่ว	เอาผิวเอาเมีย
หวังลูกเต้า	แทนเชื้อสืบแนว
ฮักพี่น้อง	อย่าได้แก้มเงินทอง
ฮักเครือวงศ์วาน	อย่าแก่มงายแลงข้าว
น้ำบกแห้ง	มดได้กินปลา
น้ำมากมา	ปลาได้กินมด
น้ำมาปลากินมด	น้ำลตมดกินปลา
ยามเมื่อชลธารน้ำ	ไหลนองท่วมท่ง
มดบ่มีบ่อนชั้น	ปลากั้งอะเหยยหัว
ยามเมื่อเดือนสามเสียง	ชลธาخينขาด
มดกะกะเจอะกะเจิดเว้า	หัวล่อต่อปลา
ยามเมื่อชลธาขึ้น	ไหลนองล้นฝั่ง
ปลากะเฮ็ดสะเหยอะสะเหย้ม	หัวยุ่มใส่มดแดง
ยามเมื่อชลธาแห้ง	วังหนองخينขาด
มดกะเฮ็ดสะเหยอะสะเหย้ม	หัวยุ่มใส่ปลา ๆ

หมวดทั่วไป

ข่มน้ำแล้ว	บ่ห่อนปลดชั่ว
มีผิวแล้ว	อย่าลืมคุณพ่อแม่
เชื่อหมากต้อง	บ่ห่อนหล่นไกลกก
แนวผมมดก	บ่ห่อนเป็นหัวล้าน
เชื้อชาติแย้ง	เหม็นสาบกันเอง
ปูสอนปู่ให้ย่างตรง	ห่อนลือสีทำได้

เชื้อชาติแข็ง
 แนวหงส์คำ
 เชื้อเห่าหอม
 ไผ่หากทำเพียรสอน
 ชาติที่กาดำปี
 แม่นลิลงเช่น้ำ
 แนวนามเชื้อ
 คันมันตอดพีน้อง
 เชื้อชาติข้าง
 เชื้อไก่อุ้ม
 แนวนามข้าง
 มันหากเกิดอยู่ห้อง
 ให้หาเอาคนกล้า
 หากเอาคนขี้ยาน
 เทียวทางบ่ทันสุดเส้น
 ตายขอให้ตายหน้าพุน
 เจ้าจงทำโตให้
 บาดมันบินขึ้นฟ้า
 เจ้าจงทำโตให้
 อย่าได้แปลงคุดลอย
 เจ้าจงทำโตให้
 เจ้าจงเพียรก่อไว้
 เจ้าอย่าเทียวทางเว้ง
 อย่ามัวกินหมากหว่า

เหม็นสาบกุยเฮง
 ห่อนลือสียิยมซ้อน
 โตใหญ่สาระพิช
 สั่งมันบ่มีได้
 ลงนทีล้าอาบ
 สามมือกะบ่ขาว
 ทำทานบ่องถี้
 บ่ทันได้สั่งไผ
 หางยาวสนุกแกว่ง
 หางก้อมแกว่งบ่คือ
 พลายสารเผือกผ่อง
 ดงด้าวด่านไพร
 มาครองเมืองมันจั่งยุง
 เมืองบ้านกะบ่เฮือง
 อย่าถอยหลังให้เขาเหยียบ
 เขาจั่งย่องว่าหาญ
 คือสักกุนานกเจ้า
 ขาวแจ้งจั่งเห็น
 คือดั่งปลาบึก
 คือปลาชีวอ้าว
 คือแตนเผิ้งต่อ
 เสมอเผิ้งก่อดาง
 เHINGหลายมันสิค้ำ
 มันสิซำค้ำทาง

แนวหงส์คำไปเทียมซ้อน	กาดำบ่หอนค่องคือแล้ว
แนวว่าเชื้อไก่แจ้	บ่สมแท้ไก่อู
อันนี้เหมือนดังราชสีห์ข้าง	กินหนองน้ำขุ่น
หมาจอกมาโอดอ้าง	กินน้ำอ่างคำ
อันนี้เป็นดั่งตังติดไม้	สกุณาบินใส่
ติดปีกเข้า	ชนกลั้วปีกหาง
นกกะไปบ่ได้	ติดอยู่ในตัง
พรานกะเดินดงจับ	กุมเอาไปฆ่า
ซาติที่งัวควายข้าง	บ่ดาตอมหมาจอก
แนวกระแตฮอกจ๋อน	เทียมข้างบ่ค่องคือ
นึกว่าตอกระยุงแล้ว	แมวสีสังมาโค่น
นึกว่าไม้แก่นล่อน	สังมาปิ่นป่งใบ
บ่ควรควักเขี่ยพื้น	กองใหญ่มูลขี้ฝอย
ห้าเจองูพาพิช	สิตอดตายมีฮู้
อย่าฟ้าวฮ้อน	ให้ค้อยกล่อมเอาเย็น
ให้ค้อยบ่าเพ็ญเพียร	สืบแปลงคราวแค้น
กกบ่เตื่อง	ดิงตายตั้งแตง่า
บาดว่าง่าบ่เตื่อง	สังมาเหลียงตั้งแต่ใบ
เจ้าผู้ผักกัฮู้เตี้ย	ต้นตำใบดก
กกบ่ทันฝังแน่น	สังมาจิจุมดอก
หมากน้อยบ่ทันมีแท้	มาหลิงเห็นเป็นหลาก
ฮากบ่ทันหยั่งพื้น	สังมาปิ่นป่งใบ
ไผสิหลิงเห็นใส่	โกนกลางบ่องไม้ไผ่

ลางเพื่อด้วงมันอาจบุบ่นข้อ
 ป้องยังต่างป้อง
 ลูกในอุทรพ่อแม่เดียว
 เห็นว่าดำซี้หลี่
 เห็นว่าดำขอยลอย
 บาดห่าเหือคาแก้ง
 คับบ่ได้ช้อยน้อย
 สิบแม่น้ำชาวแม่น้ำ
 สิบย่านภูชว่ย่านผา
 สิบผาชั้นหินผาดัน
 คับแม่น้ำบ่ได้
 เชิญฟ้าผ่าลง หิ้นแล้ว ฯ
 ย้งบ่ทันเห็นน้ำ
 บ่ทันเห็นพวงดอกไม้
 ชาติที่คงคาน้ำ
 บุญน้ำยังเปี่ยมล้น
 อันความคิดขอให้ถองถึงพื้น
 ใจขอให้ชาวตั้งฝ้าย
 คับสิไปทางหน้า
 คับมะลิตทิดเท่า
 แนวว่าหมาเห็นข้าว
 คับมันกินอิมแล้ว
 คับเจ้ามีเงินล้น
 ยามเมื่อทุกข์มอดฮ้าย

ไผสิยู้ฮ่อมนำ
 ไม้ไผใหญ่ลำสูง
 ย้งต่างใจกันได้
 อย่าฟ้าวซี้เหือกสาย
 อย่าฟ้าพวยเหือวัน
 ดำขอยลอยสิได้ช้อย
 ย้งสิได้ช้อยหลาย
 กะสิล่องเหือหา
 กะสิถางทางตัน
 กะสิสิ่ว
 กะสิแต่งชั้นห้า
 ส้งจำใจให้ชื้อแ่อง
 ส้งจำให้บ่องหู
 สมุทรหลวงบ่ทอนขาดสำเภาแล้ว
 หลายห้วยกะหลังโฮม
 เสมอบ้วยมหย้ง
 หลายลี้ยิตยาว หิ้นถ้อน ฯ
 ให้เหลียวหลังเบ็งก่อน
 เขาถ้อนอย่าสิไป
 ในมือเต้นสวบ
 แสนสิเอิ้นกะเล่นหนี
 เต็มถงอย่าฟ้าอ่อง
 ภายหน้าส่องบ่เห็น

อย่าได้ไขปากตูไว้

อย่าได้ไขป่องท่างไว้

คันเห็นเมียเพื่อนแล้ว

อย่าโลโหมมากล้น

ชาติที่แวนนามบั้ง

เฮ็ดให้คือดั่งม้อน

อันว่าสาขามี

แม่นว่าเป็นพี่น้อง

อันว่าผีสาขฮ้าย

บ่ท้อคนเฮาหลอน

สังเล่าปะนาไฮโหล่ง

สังเล่าปะเล่าข้าวไว้

พินเฮือไว้

ปลุกครั้งไว้

सानไซไว้

ปลุกตันฮักไว้

ไผสิมาแปลงสร้าง

ปากบ่กัดตีนบ่ทั้น

ไฟไหม้ป่า

น้ำท่วมฮู

เจ้าอย่าโสดาดั้น

ให้ต่อเขาโหล่งโง้ง

ขโมยโจรสลัญเมื่อ

ปลาสิฮูเมื่อคิง

ปองหนีให้เว้นห่าง

สิลงหม้อแผ่นแดง

แปนโตกาสิตอดกินแล้ว

ไยหุ้มห่อโต นั้นถ้อน ๆ

ลำเดียวปองกะต่างกันแล้ว

ใจเลี้ยวกะหากมี

ผกจอบกินหนอน

หลอกกินกันแท้

หนีไปดำนาช่าว

หนีไปชนปากลอย แท้นอ ๆ

ประสงค้งอยข่วมฝั่ง

ประสงค้งย้อมเครื่องไหม

ยามฝนสิมาฮอด

ประสงค้งซ้อนซิ่นชม

ฮวงยังให้หนูอยู่

สังสิได้อ้อยฮู

จั่งเห็นฮูหนู

จั่งเห็นหน้าจีหล่อ

นังกาช้างพิน

ควายเถ้าแห่งเฮา นี้ถ้อน ๆ

อันว่าไทโกลนี้	เจงเลงน้ำแจ้วซ่า
บ่ท่อไสตั้งหลัง	ไทโกลน้ำแจ้วซิง ดอกนา
อย่าได้เก็บดอกหวาน	บ้านพินมาบาน
ให้เจ้างอยซานเก็บ	ดอกกะเจียวแคมฮั่ว
มาหลีโตนเปิดเต	อยากนอนคอนซ้อนไก่อ
ดินเป้มเปอะเป้มเปื่อ	งอยไม้กะบ่เป็น
สังสิเอาเปิดมาฮ้อง	ขันเสียงเส็งไก่อ
เปิดมันหากมีแต่ฮ้อง	ขันทำบ่คองคือ
อย่าให้เสียแสงได้	เป็นคนนำพิน
คนให้คนแท้แท้	เหนียวตุ้ยจ้งแมนคน
อย่าได้คนเสียถิม	คนเสียตายเปล่า
คนให้คนฮอดกัน	สาแล้วจ้งแมนคน
หญิงขอให้เป็นหญิงแท้	อย่าเป็นหญิงมั่งง่าย
ยิงขอให้ยิงแท้แท้	แนแล้วจ้งค้อยยิง
อย่าได้ยิงเสียถิม	ยิงเสียตายเปล่า
ให้เจ้าเอาหนองแต้ม	เสียแล้วจ้งค้อยยิง
เป็นหญิงนี้	ธรรมเนียมให้มันคอง
ดินผมให้ล่าเกลี้ยง	ดินซิ่นให้ล่าเพียง
หญิงใดสมบุรณ์ด้วย	เฮือนสามน้ำสี่
เป็นหญิงดีเลิศล้ำ	ควรแท้แม่เฮือน
เป็นหญิงนี้	ให้ธรรมเนียนนามไก่อ
ไก่อมันช่างปกช่างป้อง	ปองเลี้ยงลูกให้ใหญ่สูง
แนวว่าเป็นหญิงนี้	อย่าเป็นหญิงเคียดง่าย

ยามเมื่อผ้าจ่มบ้อย	ให้นางน้อยคอยฟัง
อย่าได้ตั้งตงฮ้าย	คำแข็งโต้ตอบ
คำบ่ชอบอย่าเว้า	เอาขึ้นดำเถียง
หญิงใดปากกล่าวต้าน	เว้าม่วนหวานหู
ตาหลังแล	เหลือบดูขวาซ้าย
คอกลมป้อง	คิงบางคิงก่อง
หญิงนั้นควรค่าล้าน	คำฮ้ายให้เถอะ
อันหนึ่งอย่าเป็นหญิงแสนลั้น	นินทาขวัญเพื่อน
อย่าเสินเทินอวดอ้าง	ว่าโตนี้สิ้นเขา
อย่าหูเบาหูตื่น	ฟังคำลับส่อ
มันสิเล็กหรือตื่น	ควรแท้ให้ฮั้นตอง
อย่าจงหองหัวต้อ	นินทาลับส่อ
อย่าได้หาก่อเรื่อง	ให้ลุงป้าแตกกัน
หญิงใดปากกล่าวต้าน	เว้าแผดเสียงแข็ง
อย่าเอาเป็นเมีย	แมนบ่ดีสิพาฮ้าย
หญิงใดมีผิวแล้ว	อย่าเสนหาชายอื่น
อย่าไปอ่าวเล่นซู้	แลงเช่ามายชาย
อย่าไปหากินเหล้า	แปลงเพศมายา
อย่าสิจาสะหาความ	หยอกกันแปลงลั้น
ยามจักเนาวันอนนั้น	แปลงโฉมให้มันค่อง
ให้เจ้าปกห่อหุ้ม	ตื่นขึ้นให้ฮ้ำเพ็ง
ยามเมื่อยัระยาดฮ้าย	ให้นางล่าดูตี
อย่าได้ตั้งตงบป	ย่างไปดูฮ้าย

คันท้องตายเป็นกล้า	กลางนาเขียวอ่อน
อ้ายสิดายเป็นนาไฮ่หลง	ลงกลิ้งกล่อมกัน
เป็นชายขอให้เป็นชายแท้	อย่าแถมแกหินแฮ่
ทวายให้เป็นทวายแท้แท้	ตมนั้นอย่าให้มี
เป็นชายให้เจ้าถือสัตย์ไว้	ในใจตั้งเที่ยง
อย่าได้เจียงวอกแวกลัน	คนสิเอ็นว่าลิง
อย่าได้เห็นของฮ้าย	เป็นของตีมีค่า
อย่าได้เห็นป่าไม้	ดงกว้างว่าแปน
ได้เมียดี	ปานได้แก้วคุณล่าง
ได้เมียผู้ช่าง	ปานได้แก้วคุณเฮือน
ได้เมียผู้บิดเบียน	ปานกุมหมูในคอก
ได้เมียผู้ผอก (ปอกลอก)	ปานแกไม้ทางปลาย
นางสาวปลอด	ผิวแก้วเป็นเถา
นกกาเหว่า	เสียงดีเป็นฮูบ
หญิงฮูบฮ้าย	ครองวัตรพางาม
ชายฮูบทราม	ปัญญาพาฮุ้ง
ข้าวพื้นขาว	คอบลูกสาวพื้นแสง
แกงพื้นแซบ	คอบปลาแดกพื้นนัว
ผิวพื้นดี	คอบพื้นมีเมียช่าง
แนวว่ากาคำปี่	อยากเทียมหงส์ก็ยินยาก
แนวว่าแสงหิงฮ้อย	อยากเฮียงแจ่งแข่งจันทร์ได้ลือ
ฟังเยอฝูงหลานหล่อน	สหายเกลอเกิดใหม่
อย่าได้มัวซื้อคร้าน	การสร้างสืบแปลง

อันว่าเงินค่าแก้ว	มันบ่มมั่นของไผ่
ไผ่ผู้มีเพียรทำ	หากสิหวนเห็นผ้อ
ไผ่ผู้เฒ่ามัวคร้าน	กิจการบ่อเตื้องต่อ
บ่ท่อนได้พบผ้อ	เงินล้านค่าแพง
อันหนึ่งสินทรัพย์เชื่อ	แก้วแก่นภายใน
ศีลทานธรรม	แห่งองค์พุทธเจ้า
ค้นไผ่เฒ่ามัวคร้าน	วันคืนปละปล่อย
บ่ได้คิดอ่าวไอ้	พระธรรมเจ้าแวนแยง
คนนั้นสิทุกข์ยากแค้น	แสนแสนเสียศรี
ใจบ่มีศีลธรรม	แหกครองโคมฮั่ว
ชื่อว่าเป็นคนไฮ้	อนาถาฮึดอยาก
กะจักทุกข์ยากล้ำ	พระธรรมเจ้าบ่มี
ไผ่ผู้อดสาหัสสร้าง	ศีลธรรมตั้งต่อ
บ่ได้คิดเกียจคร้าน	การสร้างฝ้ายบุญ
ผู้นั้นถึงสิทุกข์ท้อฟ้า	บ่เ็นว่าคนจน
แสนสิดำปานกา	กะว่างามควรยอง
อันว่าศีลธรรมนี้	ของดีพระเจ้ากล่าว
ไผ่ผู้เพียรบ่คร้าน	ขยันสู้สิฮุ่งเฮือง
อันนี้ให้ลูกหลานเหลนหล่อน	คิดฮ่ำคำควร
อย่าหากทวนคำสอน	กล่าวมาหลายครั้ง
เฮียมผู้ไซ่หัวข้อ	แปลงธรรมเจาะปล่อง
หวังสิปิดปล่องท่าง	ทางหม้อแผ่นแดง

หวังจักแปลงทางขึ้น
 ให้พวกหลานอ่อนน้อย
 เขียมจึงได้แต่งตั้ง
 เป็นเครื่องนำชูชก
 เขียมตั้งตีทอยขึ้น
 หากกระดานกำยไว้
 ขอให้หลานเหลนหล่อน
 ขอให้บานอย่าเศร้า

สวรรค์พรหมเทวโลก
 คอยได้ไต่ตาม นั้นถ้อน ๆ
 กลอนกาพย์แกลงธรรม
 จ่องเมื่อเมืองฟ้า
 ยุงยางไม้ใหญ่
 ให้หลานเหล่าได้ท่องเที่ยว
 พากันโอมอ่าน
 เห่งวังส่องใจ แน่ถ้อน ๆ

จบแต่เพียงท่อนี้

เดินหมากรุกแต่ละครึ่งยังต้องคิด
 หมากชีวิตเดิมพันนั้นสำคัญกว่า
 แม้ประมาทพลาดพลั้งพังทันตา
 คิดล่วงหน้าให้ตลอดจะปลอดภัย ๆ

พระพรหมบัณฑิต
 ราชบัณฑิตกิตติมศักดิ์